Zbiór Orzeczeń

OPINIA RZECZNIKA GENERALNEGO
PAOLA MENGOZZIEGO
przedstawiona w dniu 19 września 2013 r. [1]

Sprawy połączone C-247/11 P i C-253/11 P

Areva SA (C-247/11 P),
Alstom SA,
T&D Holding SA, dawniej Areva T&D Holding SA,
Alstom Grid SAS, dawniej Areva T&D SA,
Alstom Grid AG, dawniej Areva T&D AG (C-253/11 P)
przeciwko

Komisji Europejskiej

Odwołanie — Konkurencja — Porozumienia, decyzje i uzgodnione praktyki — Rynek projektów odnoszących się do rozdzielnic z izolacją gazową — Obowiązek uzasadnienia — Naruszenie prawa do obrony — Możliwość przypisania zachowania noszącego znamiona naruszenia — Odpowiedzialność solidarna za zapłatę grzywny — „Faktyczna" odpowiedzialność solidarna — Zasady proporcjonalności i równego traktowania — Prawo do skutecznej skargi

1. Niniejsze sprawy połączone mają za przedmiot dwa odwołania wniesione, odpowiednio, w sprawie C-247/11 P przez Areva SA (zwaną dalej „Arevą") i w sprawie C-253/11 P przez Alstom SA (zwaną dalej „Alstomem") i jej spółki zależne: T&D Holding SA, dawniej Areva T&D Holding SA, Alstom Grid SAS, dawniej Areva T&D SA, i Alstom Grid AG, dawniej Areva T&D AG (wszystkie te spółki będą dalej zwane łącznie również „wnoszącymi odwołania"). Oba odwołania zostały wniesione od wyroku Sądu Unii Europejskiej z dnia 3 marca 2011 r. w sprawach połączonych Areva i in. przeciwko Komisji (zwanego dalej „zaskarżonym wyrokiem") [2]. W wyroku tym Sąd, po pierwsze, stwierdził częściową nieważność decyzji C(2006) 6762 wersja ostateczna (zwanej dalej „sporną decyzją") [3], w której Komisja Europejska stwierdziła wpierw istnienie antykonkurencyjnego kartelu w sektorze rozdzielnic z izolacją gazową (zwanych dalej „RIG") [4], a następnie nałożyła kary na przedsiębiorstwa, które w nim uczestniczyły, a po drugie zmienił grzywny nałożone przez Komisję na spółki, które wniosły niniejsze odwołania.

1 — Język oryginału: francuski.

2 — Sprawy połączone T-117/07 i T-121/07, Zb.Orz. s. II-633.

3 — Decyzja Komisji z dnia 24 stycznia 2007 r. dotycząca postępowania na podstawie art. 81 WE i art. 53 porozumienia EOG (sprawa COMP/F/38.899 – Rozdzielnice z izolacją gazową).

4 — RIG są wykorzystywane do kontrolowania przepływu energii w sieci elektroenergetycznej. Jest to ciężki sprzęt elektryczny stosowany jako główny komponent podstacji elektroenergetycznych „pod klucz". Zobacz pkt 2–5 zaskarżonego wyroku.

2. Przedstawiam niniejszą opinię jednocześnie z moją opinią w sprawach połączonych C-231/11 P, C-232/11 P i C-233/11 P Komisja przeciwko Siemens Österreich i in.[5], które dotyczą tego samego kartelu i tej samej decyzji Komisji. W zakresie, w jakim niektóre zagadnienia pojawiające się w niniejszej sprawie pokrywają się, przynajmniej częściowo, z kwestiami przeanalizowanymi we wspomnianych sprawach, pozwolę sobie – za każdym razem, gdy będzie to właściwe – odsyłać do odpowiednich punktów mojej opinii w tych sprawach.

I – Okoliczności faktyczne

A – *Wnoszące odwołania*

3. Areva, wnosząca odwołanie w sprawie C-247/11 P, jest spółką wiodącą grupy spółek, która prowadzi działalność w sektorze energii jądrowej.

4. Alstom, pierwsza wnosząca odwołanie w sprawie C-253/11 P, jest spółką wiodącą grupy przemysłowej działającej w różnych sektorach, między innymi w sektorze przesyłu i dystrybucji energii elektrycznej (zwanym dalej „sektorem T&D").

5. W dniu 8 stycznia 2004 r. cała działalność grupy Alstom w sektorze T&D została przeniesiona do grupy, której spółką wiodącą jest Areva. W okresie od dnia 9 stycznia do dnia 11 maja 2004 r. (data zakończenia naruszenia stwierdzonego przez Komisję w spornej decyzji) działalność grupy Areva w dziedzinie RIG była prowadzona przez Areva T&D SA i przez Areva T&D AG[6], spółki zależne w 100% od Areva T&D Holding SA, która z kolei była w 100% zależna od Arevy (zwane dalej łącznie „dawnymi spółkami zależnymi od Arevy").

6. W dniu 7 czerwca 2010 r., po ostatecznym zamknięciu procedury ustnej przed Sądem, Areva zbyła całość swojej działalności w sektorze T&D. W szczególności Alstom przejął działalność przesyłową. W następstwie tego przejęcia Areva T&D Holding SA przybrała nazwę T&D Holding SA, która jest drugą wnoszącą odwołanie w sprawie C-253/11 P, Areva T&D SA stała się Alstom Grid SAS, która jest trzecią wnoszącą odwołanie w sprawie C-253/11 P, a Areva T&D AG stała się Alstom Grid AG – czwartą wnoszącą odwołanie w sprawie C-253/11 P. Alstom i jego obecne spółki zależne: T&D Holding SA, Alstom Grid SAS i Alstom Grid AG, wnoszące odwołanie w sprawie C-253/11 P, będą dalej nazywane łącznie również „spółkami grupy Alstom".

5 — Trzy odwołania w tych sprawach dotyczą wyroku Sądu z dnia 3 marca 2011 r. w sprawach połączonych od T-122/07 do T-124/07 Siemens Österreich i in. przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-793.

6 — Areva T&D SA odpowiada spółce Alstom T&D SA i, do celów niniejszego postępowania, Areva T&D AG odpowiada spółce Alstom T&D AG (zob. motywy 21, 23 spornej decyzji oraz pkt 59 zaskarżonego wyroku). Przed przeniesieniem działalności grupy Alstom w sektorze T&D w dniu 8 stycznia 2004 r. obie te spółki uczestniczyły w naruszeniu, stwierdzonym w spornej decyzji, w ramach grupy Alstom (zob. motyw 331 spornej decyzji).

B – *Sporna decyzja i zaskarżony wyrok*

7. W dniu 24 stycznia 2007 r. Komisja wydała sporną decyzję, w której stwierdziła istnienie antykonkurencyjnego kartelu w sektorze RIG, w ramach którego uczestniczące w nim przedsiębiorstwa uzgodniły, między innymi, podział rynków w skali światowej [7], sposób ustalania cen i wymianę poufnych informacji. Komisja stwierdziła też, że kartel działał w okresie od dnia 15 kwietnia 1988 r. do dnia 11 maja 2004 r. W szczególności ustaliła ona odpowiedzialność wnoszących odwołania w niniejszych sprawach [8], w związku z czym nałożyła na nie grzywny [9].

8. Wnoszące odwołania wniosły skargi na sporną decyzję do Sądu, który w dniu 3 marca 2011 r. wydał zaskarżony wyrok. W zaskarżonym wyroku Sąd stwierdził częściową nieważność spornej decyzji [10], a następnie – w ramach przysługującego mu nieograniczonego prawa orzekania – nałożył za stwierdzone naruszenia następujące grzywny:

— Alstom: 10 327 500 EUR;

— Alstom: 48 195 000 EUR, solidarnie z Areva T&D SA, przy czym 20 400 000 EUR z kwoty należnej od Areva T&D SA podlega solidarnej zapłacie przez Areva T&D SA oraz Areva T&D AG, Arevę i Areva T&D Holding SA [11].

9. Sąd oddalił skargi w pozostałym zakresie.

II – Postępowanie przed Trybunałem i żądania stron

10. Pismem złożonym w sekretariacie Trybunału w dniu 24 maja 2011 r. Areva wniosła odwołanie w sprawie C-247/11 P. Pismem złożonym w sekretariacie Trybunału w dniu 25 maja 2011 r. spółki grupy Alstom wniosły odwołanie w sprawie C-253/11 P. Zarówno Areva, jak i spółki grupy Alstom wnoszą do Trybunału o uchylenie zaskarżonego wyroku. W przypadku, gdyby Trybunał stwierdził, że stan postępowania pozwala na wydanie ostatecznego orzeczenia, wnoszą one, tytułem żądania głównego, o stwierdzenie nieważności odpowiednio art. 1 lit. c) i art. 2 lit. c) oraz art. 1 lit. b), d), e), f) i art. 2 lit. b) i c) spornej decyzji, a tytułem żądania ewentualnego – o znaczne obniżenie kwoty nałożonej na nie grzywny, jak również o obciążenie Komisji kosztami postępowania. W przypadku, gdyby Trybunał stwierdził, że stan postępowania nie pozwala na wydanie orzeczenia, wnoszące odwołania wnoszą o przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania innej izbie Sądu i rozstrzygnięcie w przedmiocie kosztów w orzeczeniu kończącym postępowanie w sprawie. Komisja wnosi o oddalenie odwołań i obciążenie wnoszących odwołania kosztami postępowania.

11. Postanowieniem z dnia 20 lipca 2011 r. prezes Trybunału zarządził połączenie spraw C-247/11 P i C-253/11 P do celów procedury pisemnej i ustnej oraz w celu wydania wyroku.

7 — Jak wynika w szczególności z pkt 29–32 zaskarżonego wyroku, przedsiębiorstwa uczestniczące w kartelu koordynowały między innymi przydział projektów RIG w skali światowej, z wyłączeniem pewnych rynków, według uzgodnionych zasad, w szczególności w celu utrzymania limitów odzwierciedlających w znacznej mierze ich oszacowane historyczne udziały w rynku.

8 — W szczególności z art. 1 lit. b), c), d) i f) spornej decyzji wynika, że Komisja stwierdziła udział Alstomu w naruszeniu w okresie od dnia 15 kwietnia 1988 r. do dnia 8 stycznia 2004 r., Areva i Areva T&D Holding SA (obecnie T&D Holding SA) – w okresie od dnia 9 stycznia do dnia 11 maja 2004 r., Areva T&D AG – w okresie od dnia 22 grudnia 2003 r. do dnia 11 maja 2004 r. i Areva T&D SA – w okresie od dnia 7 grudnia 1992 r. do dnia 11 maja 2004 r.

9 — Konkretnie w art. 2 lit. b) spornej decyzji na Alstom nałożono indywidualną grzywnę w wysokości 11 475 000 EUR. Artykuł 2 lit. c) tej decyzji stanowi, że na Alstom nałożono grzywnę w wysokości 53 550 000 EUR, którą miała ona zapłacić solidarnie z Areva T&D SA, oraz że z kwoty należnej od Areva T&D SA 25 500 000 EUR miały z nią zapłacić solidarnie: Areva, Areva T&D Holding SA i Areva T&D AG.

10 — W zaskarżonym wyroku Sąd stwierdził nieważność art. 2 lit. b) i c) spornej decyzji, orzekając, że Komisja naruszyła zasadę proporcjonalności, jak również zasadę równego traktowania lub niedyskryminacji, gdyż podwyższyła podstawową kwotę nałożonych grzywien z tytułu okoliczności obciążającej opartej na roli przywódcy naruszenia. Zobacz w szczególności pkt 317 zaskarżonego wyroku.

11 — Zobacz pkt 323 zaskarżonego wyroku i pkt 3 sentencji.

12. Strony przedstawiły przed Trybunałem swoje stanowiska na piśmie oraz ustnie na rozprawie w dniu 2 maja 2013 r.

III – Analiza odwołań

13. Na poparcie swoich żądań Areva podnosi w sprawie C-247/11 P cztery zarzuty, a spółki grupy Alstom podnoszą w sprawie C-253/11 P pięć zarzutów. Analizę należy rozpocząć od zarzutu pierwszego podniesionego przez spółki grupy Alstom.

A – *W przedmiocie zarzutu pierwszego spółek grupy Alstom, dotyczącego naruszenia art. 296 TFUE*

14. W ramach zarzutu pierwszego odwołania, który dzieli się na dwie części, spółki grupy Alstom podnoszą, że Sąd naruszył art. 296 TFUE, orzekając, iż sporna decyzja jest wystarczająco uzasadniona [12]. Pierwsza część tego zarzutu dotyczy uzasadnienia spornej decyzji w zakresie przypisania spółce Alstom – jako spółce dominującej Alstom T&D SA i Alstom T&D AG [13] – odpowiedzialności za naruszenie w odniesieniu do okresu od dnia 7 grudnia 1992 r. do dnia 8 stycznia 2004 r. Druga część zarzutu odnosi się do uzasadnienia zawartego we wspomnianej decyzji, dotyczącego nałożenia na Alstom i Areva T&D SA obowiązku solidarnej zapłaty grzywny.

1. W przedmiocie pierwszej części zarzutu pierwszego, podniesionego przez spółki grupy Alstom

a) Argumenty stron

15. W ramach pierwszej części zarzutu pierwszego, która dotyczy pkt 90–99 zaskarżonego wyroku, spółki grupy Alstom utrzymują zasadniczo, że Sąd powinien był stwierdzić, iż uzasadnienie spornej decyzji było niewystarczające, jako że Komisja nie ustosunkowała się w nim do argumentów i informacji zaprezentowanych przez Alstom w pkt 90–150 odpowiedzi na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów służącej wykazaniu, że pomimo domniemania wywierania przez Alstom decydującego wpływu na jej spółki zależne (zwanego dalej „domniemaniem decydującego wpływu") określały one, w czasie trwania naruszenia, swoje zachowanie na rynku w sposób niezależny od spółki dominującej. W spornej decyzji nie przedstawiono żadnego wyjaśnienia, które umożliwiałoby zrozumienie powodów, dla których informacje przedstawione przez Alstom nie mają wartości dowodowej, podczas gdy chodzi o informacje istotne dla struktury rzeczonej decyzji i których nieuwzględnienie wymaga niezwykle szczegółowego i starannego uzasadnienia.

16. Spółki grupy Alstom twierdzą ponadto, że Sąd wypaczył sporną decyzję, w szczególności w pkt 95 zaskarżonego wyroku, ponieważ motywy 345–347 tej decyzji w żaden sposób nie stanowią opisu pkt 90–150 odpowiedzi na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów. Poza tym Sąd zaakceptował fakt, że Komisja odrzuciła dowody przedłożone przez Alstom i oparła się na dowodach przedstawionych przez osobę trzecią, mianowicie przez Arevę.

17. Komisja wnosi o oddalenie argumentów przedstawionych przez spółki grupy Alstom.

12 — Należy zauważyć, że wprawdzie w ramach niniejszego zarzutu spółki grupy Alstom podnoszą m.in. zastrzeżenie dotyczące naruszenia art. 296 TFUE, jednak w niniejszej sprawie ma zastosowanie art. 253 WE, ponieważ sporna decyzja została wydana przed wejściem w życie traktatu z Lizbony. Jest to wszakże bez znaczenia, gdyż uzasadnienie aktów prawa Unii omawianych w niniejszej sprawie nie podlega w ramach art. 253 WE wymogom prawnym odmiennym od tych stosowanych w ramach art. 296 akapit drugi TFUE. Owo zastrzeżenie należy zatem rozumieć w ten sposób, że dotyczy w szczególności naruszenia art. 253 WE. Zobacz w tym względzie wyrok z dnia 11 lipca 2013 r. w sprawie C-439/11 P Ziegler przeciwko Komisji, pkt 113. Jednakże, zważywszy, iż nie niesie to żadnych konsekwencji dla niniejszej sprawy, w niniejszej opinii będę powoływał się na nową numerację traktatu, mianowicie na art. 296 TFUE.

13 — Które stały się następnie, odpowiednio, Areva T&D SA (obecnie Alstom Grid SAS) i Areva T&D AG (obecnie Alstom Grid AG). Zobacz pkt 6 oraz przypis 6 niniejszej opinii.

b) Analiza

18. Przede wszystkim należy przypomnieć, że obowiązek uzasadnienia przewidziany w art. 296 TFUE stanowi istotny wymóg proceduralny, który należy odróżnić od kwestii prawidłowości uzasadnienia, wchodzącej w zakres zgodności z prawem spornego aktu [14].

19. Z tej perspektywy z jednej strony uzasadnienie wymagane przez art. 296 TFUE powinno być dostosowane do charakteru rozpatrywanego aktu i powinno przedstawiać w sposób zrozumiały i jednoznaczny rozumowanie instytucji, która jest autorem aktu, tak aby umożliwić zainteresowanym zapoznanie się z powodami podjęcia środka, a właściwemu sądowi przeprowadzenie kontroli. Jeśli chodzi w szczególności o uzasadnienie decyzji indywidualnych, celem obowiązku uzasadnienia takich decyzji obok umożliwienia kontroli sądowej jest dostarczenie zainteresowanemu danych wystarczających do zweryfikowania, czy decyzja jest ewentualnie obarczona wadą pozwalającą zakwestionować jej ważność [15].

20. Z drugiej strony wymóg uzasadnienia należy oceniać w świetle okoliczności danego przypadku, w szczególności treści aktu, charakteru podniesionych argumentów, a także interesu, jaki w uzyskaniu wyjaśnień mogą mieć adresaci aktu lub inne osoby, których dotyczy on bezpośrednio i indywidualnie. Nie jest wymagane, aby uzasadnienie wyszczególniało wszystkie istotne elementy faktyczne i prawne, ponieważ kwestia, czy uzasadnienie aktu spełnia wymogi art. 296 TFUE, powinna być oceniana w świetle nie tylko jego treści, ale również jego kontekstu i całości przepisów prawnych regulujących daną dziedzinę [16].

21. Tak więc zgodnie z art. 296 TFUE Komisja jest wprawdzie zobowiązana wymienić okoliczności faktyczne i prawne, na których opiera się uzasadnienie decyzji, i przytoczyć rozważania prawne, które skłoniły ją do jej wydania, ale postanowienie to nie wymaga, by przedyskutowała ona wszystkie kwestie faktyczne i prawne, które były roztrząsane w trakcie postępowania administracyjnego [17].

22. W szczególności jeżeli – tak jak w niniejszym przypadku – decyzja dotycząca zastosowania przepisów Unii w dziedzinie prawa konkurencji odnosi się do wielu adresatów i dotyczy możliwości przypisania naruszenia, musi ona zawierać wystarczające uzasadnienie względem każdego z adresatów, zwłaszcza względem tych spośród nich, którzy zgodnie z ową decyzją ponoszą odpowiedzialność za to naruszenie. Zatem w zakresie dotyczącym spółki dominującej uznanej za odpowiedzialną za stanowiące naruszenie zachowanie jej spółki zależnej decyzja taka powinna co do zasady przedstawiać szczegółowo powody uzasadniające przypisanie naruszenia tej spółce [18].

14 — Zobacz w szczególności wyrok z dnia 29 września 2011 r. w sprawie C-521/09 P Elf Aquitaine przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-8947, pkt 146 i przytoczone tam orzecznictwo; ww. wyrok w sprawie Ziegler przeciwko Komisji, pkt 114 oraz przytoczone tam orzecznictwo.

15 — Zobacz w szczególności ww. wyrok w sprawie Ziegler przeciwko Komisji, pkt 115 i przytoczone tam orzecznictwo.

16 — Zobacz w szczególności ww. wyroki: w sprawie Elf Aquitaine przeciwko Komisji, pkt 150 i przytoczone tam orzecznictwo; a także ww. wyrok w sprawie Ziegler przeciwko Komisji, pkt 116.

17 — Wyrok z dnia 18 września 2003 r. w sprawie C-338/00 P Volkswagen przeciwko Komisji, Rec. s. I-9189, pkt 127 i przytoczone tam orzecznictwo.

18 — Zobacz ww. wyrok w sprawie Elf Aquitaine przeciwko Komisji, pkt 151, 152; wyrok z dnia 19 lipca 2012 r. w sprawach połączonych C-628/10 P i C-14/11 P Alliance One International i Standard Commercial Tobacco przeciwko Komisji i Komisja przeciwko Alliance One International i in., pkt 75.

23. Jeżeli chodzi w szczególności o decyzję Komisji, która względem pewnych adresatów opiera się *wyłącznie* na domniemaniu rzeczywistego wywierania decydującego wpływu, należy stwierdzić, że Komisja jest w każdym razie zobowiązana przedstawić w odpowiedni sposób powody, dla których przywołane okoliczności faktyczne i prawne nie wystarczyły dla obalenia domniemania rzeczywistego wywierania decydującego wpływu, gdyż w przeciwnym razie uczyniłaby to domniemanie faktycznie niewzruszalnym [19].

24. W niniejszym przypadku należy przede wszystkim zauważyć, że jak wynika wyraźnie z motywu 349 spornej decyzji oraz pkt 91 zaskarżonego wyroku, w celu ustalenia odpowiedzialności Alstomu Komisja oparła się na domniemaniu wywierania decydującego wpływu, nie rezygnując jednak z uwzględnienia również pewnych innych istotnych czynników, które przedstawiła w motywach 350–356 rzeczonej decyzji. W celu ustalenia odpowiedzialności Alstomu Komisja nie oparła się zatem *wyłącznie* na domniemaniu wywierania decydującego wpływu, ale raczej przyjęła rzeczone domniemanie w połączeniu z innymi dowodami [20].

25. W szczególności we wspomnianych motywach spornej decyzji Komisja wyjaśniła między innymi, że struktura funkcjonowania grupy, której Alstom był spółką dominującą, była zorganizowana w taki sposób, że personel kierowniczy wywierający decydujący wpływ na działalność spółek zależnych w dziedzinie RIG podlegał Alstomowi [21]. Komisja wskazała też, że w szeregu przypadków istniał zbieg obowiązków między kierownictwem spółki dominującej i spółek zależnych, jak w przypadku dyrektora generalnego sektora T&D, który z pewnością wywierał decydujący wpływ na działalność grupy w sektorze RIG i który był członkiem komitetu wykonawczego Alstomu [22]. Następnie Komisja wyjaśniła, że akta sprawy zawierały dowody na to, iż osoby wskazane w ramach kartelu jako przedstawiciele grupy Alstom mogły regularnie podejmować zobowiązania w imieniu spółki dominującej [23]. Ponadto Komisja uznała, że w świetle wysokiej grzywny, która została nałożona na Alstom przez Conseil de la concurrence (francuską radę ds. konkurencji) w 1988 r., jest mało prawdopodobne, aby odpowiedzialność za naruszenie reguł konkurencji nie została uznana za istotne ryzyko przez personel kierowniczy spółki dominującej [24]. Komisja wskazała również, że spółka dominująca zatwierdzała propozycje ofert dotyczących podstacji RIG, przekraczające określony próg lub wiążące się z istotnym ryzykiem dla grupy [25].

26. W świetle rozważań przedstawionych w spornej decyzji nie rozumiem, w jaki sposób można twierdzić, jak czynią to spółki grupy Alstom, że Sąd powinien był wytknąć Komisji to, że nie przedstawiła szczegółowego uzasadnienia zgodnego z wymogami wynikającymi z orzecznictwa wspomnianego w pkt 18–23 w odniesieniu do przypisania Alstomowi odpowiedzialności za omawiane naruszenie.

19 — Zobacz ww. wyrok w sprawie Elf Aquitaine przeciwko Komisji, pkt 153; postanowienie z dnia 13 września 2012 r. w sprawie C-495/11 P Total i Elf Aquitaine przeciwko Komisji, pkt 49. Wyróżnienie moje. Obowiązek uzasadnienia przez Komisję jej decyzji w tym zakresie wynika w szczególności ze wzruszalnego charakteru wspomnianego domniemania; w celu jego obalenia zainteresowani muszą przedstawić dowód dotyczący powiązań gospodarczych, organizacyjnych i prawnych między danymi spółkami.

20 — Zobacz ww. wyrok w sprawach połączonych Alliance One International i Standard Commercial Tobacco przeciwko Komisji i Komisja przeciwko Alliance One International i in., pkt 49; opinia rzecznika generalnego E. Sharpston przedstawiona w dniu 30 maja 2013 r. w sprawie C-50/12 P Kendrion przeciwko Komisji, pkt 43, w toku przed Trybunałem.

21 — Motyw 353 spornej decyzji.

22 — Motyw 355 spornej decyzji.

23 — Motyw 355 spornej decyzji.

24 — Motyw 351 spornej decyzji.

25 — Motyw 350 spornej decyzji.

27. Otóż w toku postępowania przed Komisją Alstom przedstawił szereg argumentów zmierzających do wykazania braku wywierania przez nią decydującego wpływu na jej spółki zależne [26]. Jak twierdzą spółki grupy Alstom i jak przyznaje zresztą Sąd w pkt 98 zaskarżonego wyroku, prawdą jest w tym względzie, że ze spornej decyzji nie wynika wyraźnie, by Komisja rozpatrzyła indywidualnie wszystkie te argumenty podniesione przed nią przez Alstom.

28. Jednakże ze wspomnianej decyzji wynika, że Komisja, zgoła nie pomijając tych argumentów, dokonała zasadniczo ich oceny całościowej [27] i jednocześnie przedstawiła, jak wynika to z pkt 25 powyżej, szczegółowe uzasadnienie powodów, które w połączeniu z domniemaniem decydującego wpływu skłoniły ją do stwierdzenia, że Alstom rzeczywiście wywierał decydujący wpływ na swoje spółki zależne.

29. W tym względzie wskazałem już w pkt 19–21 powyżej, że zgodnie z orzecznictwem w celu dopełnienia obowiązku uzasadnienia Komisja nie jest zobowiązana wspomnieć konkretnie o wszystkich argumentach podniesionych przez strony w trakcie postępowania administracyjnego pod warunkiem, że uzasadnienie umożliwia dostatecznie zainteresowanym zapoznanie się z powodami podjęcia środka i o ile – w szczególności w przypadku spółki dominującej uznanej za odpowiedzialną za noszące znamiona naruszenia zachowanie jej spółki zależnej – omawia szczegółowo powody uzasadniające przypisanie naruszenia tej spółce.

30. Tymczasem w zasadzie jest oczywiście pożądane, aby Komisja opisała w sposób uporządkowany i szczegółowy argumenty oraz okoliczności faktyczne i prawne przedstawione przez strony w toku postępowania administracyjnego, w szczególności te, które zostały przedstawione w celu wykazania braku decydującego wpływu spółki dominującej na spółkę zależną. Jednakże w przypadku takim jak ten w niniejszej sprawie, w którym w celu przypisania odpowiedzialności za naruszenie spółce dominującej Komisja nie oparła się *wyłącznie* na domniemaniu decydującego wpływu, lecz rozważyła w sposób wyraźny inne istotne czynniki, uważam, że jest ona uprawniona do zbadania i dokonania oceny przedstawionych argumentów i dowodów w sposób ogólny – tak jak uczyniła to w niniejszej sprawie – pod warunkiem że uzasadnienie aktu pozwala dostatecznie zainteresowanemu, mianowicie spółce dominującej, na poznanie powodów ostatecznie wydanej decyzji, w niniejszym przypadku decyzji o przypisaniu mu odpowiedzialności za naruszenie.

26 — W pkt 90–150 odpowiedzi na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów Alstomu podniósł w szczególności argumenty dotyczące: i) zdecentralizowanej struktury grupy i autonomii sektora T&D; ii) sposobu funkcjonowania wewnętrznego i podejmowania decyzji w ramach sektora T&D; iii) ograniczonego zakresu działalności spółki Alstom; iv) braku wpływu Alstomu w sensie handlowym na oferty podmiotów prawnych sektora T&D; v) faktu, że komitet wykonawczy Alstomu w ogóle nie omawiał polityki handlowej sektora T&D, oraz wreszcie (vi) okoliczności, że naruszenia były kontynuowane po przeniesieniu działalności T&D na Arevę.

27 — Zważywszy, że w świetle orzecznictwa przytoczonego powyżej nie jest konieczne przeprowadzenie dokładnej analizy porównawczej argumentów przedstawionych w odpowiedzi na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów (zob. poprzedni przypis) i spornej decyzji, warto zauważyć, że argument dotyczący struktury organizacyjnej grupy i autonomii sektora T&D został wspomniany w motywie 347 spornej decyzji i oddalony w motywach 353–355 tej decyzji. Wzmianki dotyczące wewnętrznego funkcjonowania i sposobu podejmowania decyzji w sektorze T&D znaleźć można zarówno w motywie 346 (zatwierdzanie propozycji ofert), jak i w motywie 347 (zarezerwowanie niektórych decyzji dla spółki dominującej). Jeśli chodzi o argument oparty na twierdzeniu, że w świetle okoliczności, iż zakres działalności spółki Alstom jest ograniczony do posiadania udziałów i zarządzania nimi, Alstom nie mógł prowadzić działalności w sektorze RIG, należy uznać, że jest on bez znaczenia w okolicznościach niniejszej sprawy, w związku z czym mógł zostać oddalony w sposób dorozumiany przez Komisję, ponieważ, po pierwsze, fakt, iż spółka dominująca nie działa na rynku, którego dotyczy naruszenie, nie jest rozstrzygający w kwestii wywierania decydującego wpływu (zob. podobnie wyrok Sądu z dnia 30 września 2009 r. w sprawie T-168/05 Arkema przeciwko Komisji), a po drugie, przypisanie naruszenia popełnionego przez spółkę zależną podmiotowi, który wywiera na nią decydujący wpływ, może mieć miejsce nawet wtedy, gdy podmiot ten nie prowadzi swej własnej działalności gospodarczej (wyrok z dnia 11 lipca 2013 r. w sprawie C-440/11 P Komisja przeciwko Stichting Administratiekantoor Portielje, pkt 43, 44). Podobnie w odniesieniu do argumentów dotyczących zarzucanego braku wpływu na politykę handlową spółek zależnych (i braku dyskusji w tym względzie), należy stwierdzić, po pierwsze, że rozstrzygnięcie kwestii, czy w świetle swego zachowania na rynku spółka zależna znajduje się pod decydującym wpływem spółki dominującej, nie zależy tylko od tego, kto określa jej politykę handlową w ścisłym znaczeniu [zob. w tym względzie opinia rzecznika generalnego J. Kokott przedstawiona w dniu 18 kwietnia 2013 r. w sprawie C-501/11 P Schindler Holding i in. przeciwko Komisji (wyrok z dnia 18 lipca 2013 r.), pkt 109 i przytoczone tam orzecznictwo], a po drugie, że w niniejszej sprawie Komisja uznała, iż wszystkie informacje dotyczące powiązań gospodarczych, organizacyjnych i prawnych, łączących spółkę dominującą i jej spółki zależne, były wystarczające, by wykazać jej decydujący wpływ na ich zachowanie na rynku.

31. Pragnę zresztą zauważyć, że spółki grupy Alstom nie wyjaśniły, w jakim zakresie podobno wadliwe uzasadnienie spornej decyzji przeszkodziło im w skutecznej obronie ich praw przed Sądem lub uniemożliwiło mu przeprowadzenie kontroli. Przeciwnie, dokonana przez Sąd w pkt 93–97 zaskarżonego wyroku szczegółowa analiza argumentów Alstomu zmierzających do obalenia domniemania decydującego wpływu wskazuje raczej na to, że Alstom mógł skutecznie bronić swoich praw przed Sądem i że Sąd był w stanie przeprowadzić kontrolę spornej decyzji [28].

32. W świetle powyższego uważam, że Sąd prawidłowo zinterpretował zakres spoczywającego na Komisji obowiązku uzasadnienia określony w orzecznictwie i nie naruszył prawa, orzekając, że sporna decyzja jest wystarczająco uzasadniona w odniesieniu do przypisania Alstomowi odpowiedzialności za udział w naruszeniu w okresie od dnia 7 grudnia 1992 r. do dnia 8 stycznia 2004 r. Wniosku tego nie mogą podważyć pozostałe argumenty podniesione przez spółki grupy Alstom.

33. Jeśli chodzi o ww. wyrok w sprawie Elf Aquitaine przeciwko Komisji, na który powołują się spółki grupy Alstom, a w którym Trybunał uchylił wyrok Sądu z powodu naruszenia spoczywającego na Komisji obowiązku uzasadnienia, wystarczy wskazać, że – w odróżnieniu od sytuacji leżącej u podstaw sprawy, w której wydano ten wyrok – spółki grupy Alstom nie miały w niniejszej sprawie do czynienia z pierwszą decyzją Komisji, w której Komisja zmieniła swoje zwyczajowe podejście i w celu przypisania naruszenia spółce dominującej oparła się jedynie na domniemaniu, że ta spółka dominująca wywierała decydujący wpływ na swą spółkę zależną. Nie mogą one zatem opierać się w niniejszej sprawie na rozwiązaniu przyjętym w tym wyroku.

34. Co się tyczy zastrzeżenia, że Sąd wypaczył sporną decyzję, stwierdzając w pkt 95 zaskarżonego wyroku, że motywy 345–347 spornej decyzji stanowiły streszczenie argumentów podniesionych przez Alstom w pkt 90–150 odpowiedzi na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów, moim zdaniem jest ono bezskuteczne, a w każdym razie bezzasadne. Jest bezskuteczne, ponieważ nawet jeśli Sąd popełnił błąd w tym względzie, to w żaden sposób nie podważa to stwierdzenia wynikającego z poprzednich punktów, zgodnie z którym Komisja w wystarczający pod względem prawnym sposób uzasadniła fakt przypisania Alstomowi odpowiedzialności za naruszenie. Jest ono bezzasadne, ponieważ – jak już wskazałem – w rzeczywistości Komisja rozważyła sedno argumentów podniesionych przed nią przez Alstom [29].

35. Jeśli chodzi o argument dotyczący twierdzenia, że Komisja oparła się na dowodach dostarczonych przez osobę trzecią, nie istnieje żaden przepis prawa Unii, który uniemożliwiałby Komisji wykorzystanie, oczywiście z poszanowaniem prawa do obrony, takich dowodów w zakresie, w jakim są one istotne. Wydaje mi się oczywiste, że skoro Areva nabyła od Alstomu spółki zależne uczestniczące w kartelu, mogła ona posiadać istotne informacje o funkcjonowaniu tych spółek zależnych w okresie poprzedzającym sprzedaż. Zresztą spółki grupy Alstom nie wskazują, które dowody podważają, i tym bardziej nie wspominają o wypaczeniu tych dowodów.

36. Moim zdaniem z całości powyższych rozważań wynika, że pierwszą część zarzutu pierwszego należy oddalić.

2. W przedmiocie drugiej części zarzutu pierwszego spółek grupy Alstom

37. W drugiej części zarzutu pierwszego, która dotyczy pkt 200 zaskarżonego wyroku, spółki grupy Alstom zarzucają Sądowi, że uznał, iż Komisja mogła słusznie odstąpić od przedstawienia powodów, dla których na dwie spółki, które nie stanowiły jednego podmiotu gospodarczego w dniu wydania decyzji, można nałożyć obowiązek solidarnej zapłaty grzywny. W szczególności zarzucają one Sądowi,

28 — Postanowienie z dnia 7 lutego 2012 r. w sprawie C-421/11 P Total i Elf Aquitaine przeciwko Komisji, pkt 57; ww. postanowienie z dnia 13 września 2012 r. w sprawie Total i Elf Aquitaine przeciwko Komisji, pkt 50.

29 — Zobacz przypisy 26, 27 powyżej.

że nie wytknął Komisji we wspomnianym pkt 200 zaskarżonego wyroku tego, iż Komisja nie uzasadniła w sposób szczególny faktu nałożenia na Alstom i Areva T&D SA (obecnie Alstom Grid SAS) obowiązku solidarnej zapłaty grzywny, podczas gdy nie stanowiły już one jednego przedsiębiorstwa w chwili wydania spornej decyzji.

38. W tym względzie uważam, że w niniejszej sprawie Sąd mógł, nie naruszając prawa, nie wytykać Komisji braku szczególnego uzasadnienia decyzji o nałożeniu na Alstom i Areva T&D SA obowiązku solidarnej zapłaty grzywny za okres, w którym stanowiły one jedno przedsiębiorstwo.

39. Wskazałem już w pkt 20 i 21 powyżej, że zgodnie z orzecznictwem art. 296 TFUE nie wymaga, aby Komisja przedyskutowała wszystkie kwestie faktyczne i prawne, które były roztrząsane w trakcie postępowania administracyjnego [30]. Poza tym zgodnie z orzecznictwem decyzja Komisji, która pozostaje w zgodzie z utrwaloną praktyką decyzyjną, może zostać uzasadniona w sposób zwięzły, a dopiero w przypadku gdy taka decyzja idzie znacznie dalej niż wcześniejsze decyzje, Komisja musi dokładnie przedstawić swój tok rozumowania [31].

40. Tymczasem wbrew temu, co twierdzą spółki grupy Alstom, nałożenie obowiązku solidarnej zapłaty grzywny na spółkę zależną, która uczestniczyła w naruszeniu, i na dawną spółkę dominującą za okres naruszenia, w którym te dwie spółki stanowiły jedno przedsiębiorstwo w rozumieniu prawa konkurencji, nie odbiega od wcześniejszej praktyki Komisji i nie zostało podważone w orzecznictwie [32].

41. Praktyka ta opiera się na założeniu, że ponieważ przez pewien okres spółki stanowiły w rozumieniu prawa konkurencji jedno przedsiębiorstwo, które naruszyło reguły konkurencji, Komisja może skazać je na solidarną zapłatę grzywny za naruszenie popełnione w tym okresie [33]. Bez uszczerbku dla rozważań, które przedstawię w pkt 155 i nast. w ramach analizy czwartego zarzutu spółek grupy Alstom, pragnę zauważyć, że fakt, iż w chwili wydania decyzji Komisji rzeczone spółki nie stanowiły już jednolitego podmiotu gospodarczego, sam w sobie nie jest okolicznością, która uniemożliwia [34] skazanie ich na solidarną zapłatę grzywny jako podmiotów, które mogą zostać uznane za ponoszące wspólną odpowiedzialność za działania przedsiębiorstwa, którego stanowiły część [35].

30 — Zobacz ww. wyrok w sprawie Volkswagen przeciwko Komisji, pkt 127 i przytoczone tam orzecznictwo.

31 — Zobacz ww. wyrok w sprawie Elf Aquitaine przeciwko Komisji, pkt 155.

32 — W licznych sprawach Sąd utrzymał w mocy grzywnę nałożoną solidarnie na spółkę dominującą i na jej dawną spółkę zależną, mimo że w momencie wydania decyzji nie stanowiły one już jednolitego podmiotu gospodarczego. Zobacz w szczególności wyroki Sądu: z dnia 15 czerwca 2005 r. w sprawach połączonych T-71/03, T-74/03, T-87/03 i T-91/03 Tokai Carbon i in. przeciwko Komisji, pkt 58–82, 387, 391–393 i pkt 3 sentencji w zakresie odpowiedzialności solidarnej spółki zależnej Intech EDM BV z jej dawną spółką dominującą Intech EDM AG; z dnia 13 września 2010 r. w sprawie T-40/06 Trioplast Industrier przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-4893, pkt 2, 74, 173 i sentencja wyroku w zakresie odpowiedzialności solidarnej spółki zależnej Trioplast Witenheim z jej kolejnymi spółkami dominującymi FLS i Trioplast Industrier, zwany dalej „wyrokiem w sprawie Trioplast"; z dnia 24 marca 2011 r. w sprawie T-384/06 IBP i International Building Products France przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-1177, pkt 13 i sentencja wyroku w zakresie odpowiedzialności solidarnej IBP France z jej dawnymi spółkami dominującymi Delta i AFC; z dnia 24 marca 2011 r. w sprawie T-378/06 IMI i in. przeciwko Komisji, pkt 4, 14 oraz sentencja wyroku w zakresie odpowiedzialności solidarnej spółek zależnych Aquatis i Simplex z ich dawną spółką dominującą IMI; z dnia 24 marca 2011 r. w sprawie T-382/06 Tomkins przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-1157, pkt 3, 55–59 i pkt 2 sentencji w zakresie odpowiedzialności solidarnej spółki Pegler z jej dawną spółką dominującą Tomkins.

33 — Jeśli chodzi o wyjaśnienie motywów związanych ze skutecznością egzekucji grzywny, które uzasadniają skazanie na solidarną zapłatę grzywny w takich przypadkach, odsyłam do mojej opinii w ww. sprawach połączonych Komisja przeciwko Siemens Österreich i in., pkt 52, 82, 84 in fine.

34 — Jak zostanie to zbadane bardziej szczegółowo w pkt 160–162 poniżej i jak już wskazałem w pkt 83 i nast. mojej opinii w ww. sprawach połączonych Komisja przeciwko Siemens Österreich i in., prawdą jest, że okoliczność ta nie pozostaje bez wpływu na uprawnienie Komisji do skazania na wspomnianą solidarną zapłatę grzywny, ponieważ jeśli Komisja zamierza nałożyć taką grzywnę, jest zobowiązana – ze względów pewności prawa – ustalić części, w jakich dłużnicy solidarni będą musieli ją ponieść w ramach ich stosunków wewnętrznych.

35 — Zobacz moja opinia w ww. sprawach połączonych Komisja przeciwko Siemens Österreich i in., pkt 80.

42. W tych okolicznościach, zważywszy, że Komisja uzasadniła w sposób wystarczający pod względem prawnym – jak wynika to z analizy pierwszej części zarzutu pierwszego – decyzję o przypisaniu spółce dominującej odpowiedzialności za naruszenie, uważam, że w niniejszej sprawie nie można zarzucać Komisji, że nie przedstawiła szczególnego uzasadnienia dotyczącego faktu skazania na solidarną zapłatę grzywny tej spółki dominującej wraz z jej spółką zależną, która bezpośrednio uczestniczyła w kartelu, nawet jeśli spółki, o których mowa, nie stanowiły już jednolitego podmiotu gospodarczego w momencie wydania spornej decyzji [36].

43. Moim zdaniem z powyższego wynika, że druga część zarzutu pierwszego spółek grupy Alstom, a w konsekwencji wspomniany zarzut pierwszy w całości, należy oddalić.

B – *W przedmiocie zarzutu drugiego spółek grupy Alstom, dotyczącego naruszenia przez Sąd ciążącego na nim obowiązku uzasadnienia oraz art. 263 TFUE i w przedmiocie zarzutu pierwszego Arevy, dotyczącego naruszenia przez Sąd ciążącego na nim obowiązku uzasadnienia oraz naruszenia prawa do obrony*

44. W ramach zarzutu drugiego, który dzieli się na cztery części, spółki grupy Alstom twierdzą, że Sąd naruszył obowiązek uzasadnienia swojego wyroku wynikający z art. 36 i 53 statutu Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, jak również art. 263 TFUE. Konkretnie w ramach trzech pierwszych części zarzutu drugiego spółki grupy Alstom podnoszą, że Sąd naruszył spoczywający na nim obowiązek uzasadnienia oraz art. 263 TFUE, ponieważ wielokrotnie zastąpił rozumowanie Komisji własnym rozumowaniem, uzupełniając a posteriori sporną decyzję elementami uzasadnienia, których w niej nie było. Pierwsza i druga część omawianego zarzutu odnoszą się do uzasadnienia zaskarżonego wyroku w zakresie przypisania odpowiedzialności za naruszenie, odpowiednio, Alstom i T&D Holding SA (dawniej Areva T&D Holding SA) jako spółkom dominującym. Trzecia część zarzutu dotyczy rozumowania przedstawionego przez Sąd w pkt 214–216 zaskarżonego wyroku w odniesieniu do udziału w częściach równych w solidarnej zapłacie grzywny. Ta część zarzutu jest ściśle związana z zagadnieniami omówionymi w ramach zarzutu czwartego spółek grupy Alstom i zostanie zbadana wspólnie z nim w pkt 155 i nast. W czwartej części zarzutu drugiego spółki grupy Alstom kwestionują uzasadnienie zaskarżonego wyroku w zakresie, w jakim Sąd orzekł w nim, iż spółki, które nie tworzą jednostki gospodarczej w dniu wydania spornej decyzji, mogą zostać skazane na solidarną zapłatę grzywny.

45. W ramach zarzutu pierwszego Areva podnosi, że Sąd naruszył obowiązek uzasadnienia i prawo do obrony, gdy badał, czy Areva rzeczywiście wywierała decydujący wpływ na jej dawne spółki zależne w okresie od dnia 9 stycznia do dnia 11 maja 2004 r.

46. Ponieważ w ramach tych zarzutów wnoszące odwołania podniosły naruszenie przez Sąd ciążącego na nim obowiązku uzasadnienia, sądzę, że należy przypomnieć na wstępie zakres tego obowiązku wyznaczony w orzecznictwie, odwołując się w szczególności do ograniczeń, którym Sąd podlega w ramach kontroli legalności w związku z zakresem uzasadnienia zawartego w zaskarżonym akcie.

36 — Jak się wydaje, spółki grupy Alstom chcą w replice, by ich argumentacja była rozumiana w ten sposób, że zarzucają Sądowi to, iż nie ukarał Komisji za to, że nie uzasadniła faktu skazania na solidarną zapłatę grzywny podmiotów prawnych, które *nigdy* nie stanowiły razem tej samej jednostki gospodarczej, mianowicie Alstomu i Arevy. W tym względzie, bez konieczności rozpatrywania kwestii dopuszczalności tego zarzutu szczegółowego, który nie został podniesiony ani w pierwszej instancji, ani w odwołaniu, pragnę zauważyć, że Komisja nie nałożyła w spornej decyzji grzywny solidarnie na Arevę i Alstom, w związku z czym nie można jej zarzucać, że nie przedstawiła w tym zakresie uzasadnienia. Kwestia ustanowienia „solidarności faktycznej" między Arevą i Alstomem stanowi w każdym razie przedmiot czwartego zarzutu spółek grupy Alstom i zostanie zbadana w pkt 101 i nast. poniżej.

1. W przedmiocie zakresu obowiązku uzasadnienia spoczywającego na Sądzie i w przedmiocie zakazu zastępowania uzasadnienia zaskarżonego aktu

47. Spoczywający na Sądzie obowiązek uzasadnienia wyroków wynika z lektury art. 36 w związku z art. 53 akapit pierwszy statutu Trybunału Sprawiedliwości.

48. Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem uzasadnienie wyroku powinno przedstawiać w sposób jasny i jednoznaczny rozumowanie Sądu, pozwalając zainteresowanym na poznanie powodów wydanego orzeczenia, a Trybunałowi na dokonanie jego kontroli sądowej [37].

49. Obowiązek uzasadnienia nie przewiduje jednakże przedstawienia przez Sąd wyjaśnień odpowiadających w sposób wyczerpujący na każdy punkt rozumowania przedstawionego przez strony sporu. Uzasadnienie może zatem być dorozumiane, pod warunkiem że pozwala zainteresowanym na poznanie powodów, dla których Sąd nie przychylił się do ich argumentów, a Trybunał dysponuje elementami wystarczającymi do sprawowania kontroli [38].

50. Następnie w ramach skargi o stwierdzenie nieważności Trybunał i Sąd nie mogą w żadnym przypadku zastępować uzasadnienia autora zaskarżonego aktu swoim własnym uzasadnieniem [39]. Zatem sąd Unii nie może zupełnie inaczej uzasadnić aktu prawa Unii opartego na błędnym lub nawet niezgodnym z prawem czy niewystarczającym uzasadnieniu, a potem utrzymać go w mocy, gdyż poza obszarem zastosowania nieograniczonego prawa orzekania (art. 261 TFUE) sąd Unii nie może poprawiać zaskarżonego aktu, lecz jedynie stwierdzić jego nieważność, jeżeli – oraz w zakresie, w jakim – skarga o stwierdzenie nieważności jest zasadna (art. 264 akapit pierwszy TFUE) [40].

51. Jednakże nawet w takim przypadku po pierwsze, nic nie stoi na przeszkodzie temu, aby sąd Unii wnikliwie skontrolował zarzuty i argumenty podnoszone przez skarżące pod kątem ich zasadności i szczegółowo je rozpatrzył [41]. Po drugie, z orzecznictwa wynika, że wprawdzie w ramach skargi o stwierdzenie nieważności Sąd może uznać, iż uzasadnienie zaskarżonego aktu należy interpretować inaczej niż jego autor, a nawet w pewnych okolicznościach odrzucić uzasadnienie formalne przyjęte przez autora, nie może jednak tego uczynić, jeśli nie uzasadnia tego żaden rzeczowy argument [42].

52. Dlatego też uważam, że to właśnie w świetle tych zasad ustalonych w orzecznictwie należy zbadać, czy Sąd zastąpił niezgodnie z prawem uzasadnienie zawarte w spornej decyzji własnym uzasadnieniem. W tym celu należy ustalić, czy w zaskarżonym wyroku Sąd ograniczył się do zbadania, nawet w sposób szczegółowy, zarzutów i argumentów podniesionych przed nim przez wnoszące odwołania w celu zweryfikowania ich zasadności, czy wprost przeciwnie uzasadnił decyzję zupełnie inaczej, aby utrzymać ją w mocy.

37 — Zobacz w szczególności ww. wyrok w sprawie Ziegler przeciwko Komisji, pkt 81 i przytoczone tam orzecznictwo.

38 — Ibidem, pkt 82 i przytoczone tam orzecznictwo.

39 — Wyroki: z dnia 27 stycznia 2000 r. w sprawie C-164/98 P DIR International Film i in. przeciwko Komisji, Rec. s. I-447, pkt 38, 49; z dnia 1 czerwca 2006 r. w sprawach połączonych C-442/03 P i C-471/03 P P&O European Ferries (Vizcaya) i Diputación Foral de Vizcaya przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-4845, pkt 60, 67; a także z dnia 22 grudnia 2008 r. w sprawie C-487/06 P British Aggregates przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-10515, pkt 141. Okoliczność ta odzwierciedla kasacyjny charakter skargi o stwierdzenie nieważności opierającej się na zasadzie równowagi instytucjonalnej, która charakteryzuje strukturę i sposób działania Unii Europejskiej. Zapewnienie równowagi instytucjonalnej oznacza, że każda instytucja wykonuje swoje uprawnienia z poszanowaniem uprawnień innych instytucji. W tej kwestii zob. opinia rzecznika generalnego J. Kokott przedstawiona w dniu 6 września 2012 r. w sprawie C-73/11 P Frucona Košice przeciwko Komisji (wyrok z dnia 24 stycznia 2013 r.), pkt 92.

40 — Zobacz opinia rzecznika generalnego J. Kokott w ww. sprawie Frucona Košice przeciwko Komisji, pkt 93 i przytoczone tam orzecznictwo.

41 — Zobacz podobnie wyrok z dnia 2 kwietnia 2009 r. w sprawie C-431/07 P Bouygues i Bouygues Télécom przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-2665, pkt 68; ww. wyrok w sprawach połączonych Alliance One International i Standard Commercial Tobacco przeciwko Komisji i Komisja przeciwko Alliance One International i in., pkt 121, 122; a także ww. postanowienia: z dnia 7 lutego 2012 r. w sprawie Total Elf Aquitaine przeciwko Komisji, pkt 65; z dnia 13 września 2012 r. w sprawie Total Elf Aquitaine przeciwko Komisji, pkt 59, 60.

42 — Wyżej wymienione wyroki: w sprawie DIR International Film i in. przeciwko Komisji, pkt 42; w sprawie British Aggregates przeciwko Komisji, pkt 142; a także moja opinia w tej ostatniej sprawie, przedstawiona w dniu 17 lipca 2008 r., pkt 107.

53. W tym względzie należy dodać też, że wprawdzie – jak twierdzą spółki grupy Alstom – postępowanie unijne dotyczące kontroli legalności aktów instytucji stanowi „proces przeprowadzany w odniesieniu do aktu", co oznacza, że – jak zostało wcześniej wskazane – nie można dodać do aktu nowego i innego uzasadnienia, aby „uratować" ten akt, jednak nie zmienia to faktu, że w celu przeprowadzenia pełnej kontroli legalności owego aktu sąd Unii powinien być w stanie ustosunkować się wyczerpująco do argumentów podniesionych przed nim przez skarżących. W tym celu ów sąd może być zmuszony do analizy argumentów lub dowodów przedstawionych w toku postępowania administracyjnego nawet w sposób bardziej szczegółowy niż w zaskarżonym akcie[43]. Jeśli bowiem uzasadnienie aktu jest samo w sobie wystarczające i nie jest wadliwe, nic nie stoi na przeszkodzie temu, by Sąd przedstawił uzasadnienie, które zawiera – w odpowiedzi na argumenty przedstawione przed Sądem przez strony sporu – analizę lub rozumowanie dotyczące argumentów lub dowodów przedstawionych przed Komisją, które jest rozwinięte bardziej niż to zawarte w zaskarżonym akcie.

2. W przedmiocie pierwszej części zarzutu drugiego spółek grupy Alstom

54. W pierwszej części zarzutu drugiego, która dotyczy pkt 101–110 zaskarżonego wyroku, spółki grupy Alstom zarzucają Sądowi, że zastąpił swoim rozumowaniem rozumowanie Komisji i wprowadził istotne motywy uzasadnienia stanowiące a posteriori podstawę decyzji w odniesieniu do badania dowodów przedstawionych w celu obalenia domniemania wywierania decydującego wpływu przez Alstom na jej spółki zależne w okresie od dnia 7 grudnia 1992 r. do dnia 8 stycznia 2004 r. W szczególności pkt 102–110 zaskarżonego wyroku zawierają analizę niektórych argumentów podniesionych przez Alstom w pkt 90–150 odpowiedzi na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów. Sąd zajął stanowisko w sprawie tych dowodów i dokonał ich oceny, podczas gdy takich ocen nie było w spornej decyzji, a zatem zostały one dodane do tekstu tej decyzji.

55. Przede wszystkim wskazałem już w tym względzie w ramach analizy pierwszej części zarzutu pierwszego[44] podniesionego przez spółki grupy Alstom, że Sąd nie dopuścił się błędu, orzekając, że Komisja przedstawiła wystarczające uzasadnienie w spornej decyzji, gdy przypisała Alstomowi odpowiedzialność za naruszenie popełnione w okresie od dnia 7 grudnia 1992 r. do dnia 8 stycznia 2004 r.

56. W tym kontekście zaskarżony wyrok nie uzupełnia spornej decyzji o motywy uzasadnienia zupełnie różne od tych, na których oparła się Komisja, by stwierdzić odpowiedzialność Alstomu. Uzasadnienie zaskarżonego wyroku jest bowiem zgodne z linią uzasadnienia spornej decyzji. Prawdą jest, że w odpowiedzi na argumenty podniesione przez Alstom przed Sądem, w pkt 102–109 zaskarżonego wyroku Sąd dokonał bardzo szczegółowej analizy szeregu dokumentów, które Alstom przedstawił w toku postępowania administracyjnego. Analizy o takim poziomie szczegółowości nie ma w spornej decyzji. Nie oznacza to jednak, że Sąd bezprawnie zastąpił uzasadnienie.

57. Zgodnie bowiem z tym, co stwierdziłem wcześniej w pkt 53, uważam, że skoro uzasadnienie spornej decyzji w zakresie przypisania Alstomowi naruszenia popełnionego w rozpatrywanym okresie jest samo w sobie wystarczające i nie jest wadliwe, nic nie stało na przeszkodzie temu, by Sąd, w celu ustosunkowania się do argumentów zaprezentowanych przed nim przez Alstom, dokonał szczegółowej analizy argumentów i dowodów przedstawionych przed Komisją, która jest bardziej rozwinięta niż ta, którą można znaleźć w spornej decyzji. Wprost przeciwnie, podejście takie jest – jak mi się wydaje – dowodem na to, że Sąd zachował staranność, dokonując analizy argumentów podniesionych przed nim przez Alstom.

43 — Zobacz w tym względzie moja opinia przedstawiona w dniu 17 lutego 2011 r. w ww. sprawie Elf Aquitaine przeciwko Komisji, pkt 54. Zobacz podobnie ww. opinia rzecznika generalnego J. Kokott w sprawie Frucona Košice przeciwko Komisji, pkt 94.

44 — Zobacz pkt 24 i nast. niniejszej opinii.

58. Z powyższych rozważań wynika, że pierwsza część zarzutu drugiego spółek grupy Alstom winna zostać oddalona.

3. W przedmiocie zarzutu pierwszego Arevy i w przedmiocie drugiej części zarzutu drugiego spółek grupy Alstom

a) Argumenty stron

59. W ramach zarzutu pierwszego, który dotyczy pkt 144–152 zaskarżonego wyroku, Areva podnosi naruszenie przez Sąd obowiązku uzasadnienia i prawa do obrony. Areva utrzymuje, że w pkt 150 zaskarżonego wyroku Sąd zastąpił swoim rozumowaniem rozumowanie Komisji, dodając a posteriori do spornej decyzji dwie nowe informacje w celu oddalenia twierdzenia, że w okresie od dnia 9 stycznia 2004 r. do dnia 11 maja 2004 r. Areva i Areva T&D Holding SA nie posiadały wystarczającego doświadczenia w sektorze T&D, które umożliwiałoby im rzeczywiste wywieranie decydującego wpływu na zachowanie ich spółek zależnych. Areva kwestionuje z jednej strony twierdzenie, iż mogła ona uzyskać wiedzę na temat sektora T&D w okresie między zawarciem umowy o nabyciu spółek zależnych T&D od Alstomu we wrześniu 2003 r. i faktycznym przeniesieniem tych spółek zależnych w dniu 8 stycznia 2004 r., a z drugiej strony twierdzenie, iż nie można wykluczyć, że zatrudnienie nowego dyrektora tych spółek zależnych spoza grupy pozwoliło Arevie uzyskać fachową wiedzę na temat sektora T&D.

60. Tymczasem, po pierwsze, te dwie informacje nie zostały uprzednio przedstawione przez Komisję, w związku z czym stanowią uzupełnienie lub zamianę przez Sąd uzasadnienia, na którym opiera się sporna decyzja. Po drugie, twierdzenia Sądu nie pozwalają zrozumieć powodów, dla których Sąd nie przychylił się do argumentów Arevy, wskutek czego zaskarżony wyrok zawiera wadliwe uzasadnienie. Po trzecie Sąd naruszył również prawo Arevy do obrony. Z jednej strony, opierając się na informacjach, które stanowią w rzeczywistości jedynie przypuszczenia, uczynił on domniemanie decydującego wpływu niewzruszalnym i nałożył na Arevę – w zakresie wykazania braku rzeczywistego wywierania przez nią decydującego wpływu na jej dawne spółki zależne – obowiązek przedstawienia probatio diabolica, ponieważ zażądał dowodu negatywnego na brak ingerencji w ich zachowania. Z drugiej strony Sąd nie dał Arevie możliwości wypowiedzenia się na temat wspomnianych nowych informacji włączonych do spornej decyzji.

61. W replice Areva podnosi, że Sąd naruszył prawo, ponieważ nie wyciągnął wobec Komisji konsekwencji z faktu naruszenia przez nią obowiązku uzasadnienia w ramach analizy rzeczywistego wywierania przez Arevę decydującego wpływu na jej dawne spółki zależne. Areva twierdzi w szczególności, że Komisja zbyła milczeniem część podniesionych przez nią argumentów i nie przedstawiła szczegółowo uzasadnionego stanowiska w przedmiocie innych argumentów, które Areva podniosła.

62. W ramach drugiej części zarzutu drugiego spółki grupy Alstom, a w szczególności T&D Holding SA, podnoszą w istocie to samo zastrzeżenie co Areva, dotyczące naruszenia przez Sąd ciążącego na nim obowiązku uzasadnienia. Sąd nie ograniczył się bowiem do wydania rozstrzygnięcia w przedmiocie zawartych w spornej decyzji twierdzeń w odniesieniu do tego, że T&D Holding SA nabyła znajomość sektora T&D, ale dodał dwie nowe informacje, a konkretnie te, które zostały przywołane przez Arevę i wskazane w pkt 59 powyżej. Te dwie informacje nie zostały omówione w toku postępowania administracyjnego, co oznacza, że Sąd zmienił i uzupełnił uzasadnienie spornej decyzji, dokonując niezgodnego z prawem zastąpienia uzasadnienia.

63. Komisja nie zgadza się z tymi argumentami. W szczególności podnosi ona, że zastrzeżenie Arevy oparte na wadliwym uzasadnieniu jest niedopuszczalne, ponieważ Areva nie zakwestionowała w rzeczywistości uzasadnienia wyroku, ale ocenę dowodów dokonaną przez Sąd, co jest niedopuszczalne w odwołaniu.

b) Analiza

64. Należy najpierw zbadać, w świetle kryteriów wskazanych w pkt 47–53 powyżej, czy w zaskarżonym wyroku Sąd dokonał zastąpienia uzasadnienia, jak podnoszą zarówno Areva, jak i spółki grupy Alstom. Ich argumenty dotyczą w szczególności dwóch informacji wymienionych w pkt 59 powyżej, które Sąd jakoby dodał w pkt 150 zaskarżonego wyroku do uzasadnienia spornej decyzji [45]. Uważam, że w tym celu należy zacząć od szczegółowej analizy zaskarżonego wyroku.

65. W pkt 144–152 zaskarżonego wyroku Sąd oddalił zarzut Arevy i T&D Holding oparty na tym, że Komisja naruszyła reguły dotyczące przypisywania naruszeń, jako że przypisała im odpowiedzialność za naruszenie w okresie od dnia 9 stycznia do dnia 11 maja 2004 r. jako spółkom dominującym, kontrolującym w 100% Areva T&D SA i Areva T&D AG. Areva i T&D Holding podniosły, że dowody, które przedstawiły w toku postępowania administracyjnego, miały wystarczającą wartość dowodową do obalenia domniemania odpowiedzialności wynikającego z faktu posiadania całego kapitału spółek zależnych przez ich spółki dominujące.

66. W celu oddalenia tego zarzutu Sąd w pierwszej kolejności przeanalizował w zaskarżonym wyroku sporną decyzję i przypomniał odpowiednie zasady wypracowane w orzecznictwie (pkt 144, 145). Następnie uznał, że to Areva i T&D Holding winny obalić wspomniane domniemanie odpowiedzialności (pkt 146), w związku z czym należało zbadać, czy okoliczności faktyczne przedstawione w toku postępowania administracyjnego, które zostały przed nim podniesione ponownie, miały wystarczającą wartość dowodową do obalenia domniemania odpowiedzialności (pkt 147). Sąd przypomniał więc argumenty wysunięte przez Arevę i T&D Holding w toku postępowania administracyjnego, a w szczególności argumenty dotyczące braku doświadczenia w sektorze T&D (pkt 148), by wreszcie stwierdzić w pkt 149 z powodów wskazanych w pkt 150, że okoliczności te – rozpatrywane indywidualnie lub nawet jako całokształt – nie pozwalały na wykazanie, że spółki zależne określały swoje działania na rynku w sposób rzeczywiście niezależny od Arevy i T&D Holding, w związku z czym Komisja nie popełniła w spornej decyzji błędu w ocenie, gdy nie uwzględniła rzeczonych okoliczności jako pozbawionych wartości dowodowej.

67. Konkretnie Sąd doszedł do tego wniosku, bazując w pkt 150 zaskarżonego wyroku po pierwsze na ustaleniu, że twierdzenia Arevy i T&D Holding – zgodnie z którymi nie posiadały one doświadczenia wystarczającego do rzeczywistego wywierania decydującego wpływu na swoje spółki zależne – nie były niczym poparte, a po drugie na założeniu, że nie można było wywieść z tych twierdzeń, iż obie spółki dominujące na pewno zrezygnowały z wywierania takiego wpływu. Ocena ta nie została zakwestionowana w argumentacji stron.

68. To właśnie w tym kontekście i w szczególności w celu wzmocnienia swojej argumentacji Sąd przywołał pierwszy argument podniesiony przez Arevę i T&D Holding, stwierdzając, że nie można wykluczyć, iż mogły one nabyć bądź przynajmniej rozwinąć ich wiedzę na temat sektora T&D podczas negocjacji rozpoczętych w związku z przeniesieniem działalności T&D ze spółki Alstom. To dodatkowe rozumowanie, które zostało przeprowadzone przez Sąd w oparciu o informacje znajdujące się w aktach sprawy [46] i wyłącznie w celu udzielenia odpowiedzi na argument podniesiony przed Sądem przez Arevę i T&D Holding, wydaje mi się zresztą całkiem rozsądne. Oczywiste jest bowiem, że grupa taka jak Areva nie prowadzi działalności w takim rozmiarze i o takiej wadze bez uzyskania bardzo dokładnych informacji na temat odnośnego sektora w celu oceny ryzyka takiej działalności.

45 — W spornej decyzji uzasadnienie dotyczące nieuwzględnienia argumentów przedstawionych przez Arevę (i Areva T&D Holding) celem wzruszenia domniemania decydującego wpływu na ich spółki zależne znajduje się w motywie 370, który odsyła do motywu 364, gdzie znaleźć można streszczenie tych argumentów.

46 — W pkt 150 zaskarżonego wyroku Sąd odwołuje się do pism spółek grupy Areva w ramach skargi w sprawie T-117/07, do ich odpowiedzi na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów, załączonej do tej skargi, a także do dokumentów przedstawionych przez nie w odpowiedzi na żądanie udzielenia informacji wystosowane przez Komisję w dniu 20 września 2006 r.

69. Następnie Sąd zajął się drugim argumentem podniesionym przez Arevę i T&D Holding, mianowicie kwestią poruszoną już w motywie 370 spornej decyzji, dotyczącą powołania nowego członka rady administracyjnej Arevy, który został powołany również na stanowisko dyrektora generalnego Areva T&D Holding oraz prezesa działu T&D i członka komitetu wykonawczego Arevy. W świetle tego powołania, które miało miejsce – jak wynika z motywu 370 spornej decyzji – dziesięć dni po transakcji nabycia przez Arevę, Sąd zgodnie z rzeczonym motywem spornej decyzji stwierdził w pkt 150 zaskarżonego wyroku, że „[n]ie wykazując w żadnym stopniu autonomii [spółek zależnych] w ramach grupy Areva, zewnętrzna rekrutacja tego nowego dyrektora świadczy przeciwnie o tym, że na początku omawianego okresu Areva i Areva T&D Holding wyposażyły się w organizację umożliwiającą im sprawowanie rzeczywistej kontroli nad należącymi do nich w 100% spółkami zależnymi prowadzącymi działalność w sektorze T&D i wpływanie w decydujący sposób na zachowanie tych spółek na rynku". Zdanie, na które wskazują Areva i T&D Holding, dotyczące faktu, że nie jest wykluczone, iż ta „zewnętrzna rekrutacja umożliwiła Arevie i Areva T&D Holding zdobycie jej fachowej wiedzy, której im brakowało w rozpatrywanym sektorze", stanowi wyłącznie wtrącenie zmierzające do pełniejszego uzasadnienia faktu oddalenia argumentu dotyczącego braku doświadczenia w sektorze T&D. Sformułowanie to nie może więc moim zdaniem zostać uznane za istotny element uzasadnienia zaskarżonego wyroku.

70. Z powyższej szczegółowej analizy zaskarżonego wyroku wynika, że wbrew twierdzeniom Arevy i spółek grupy Alstom Sąd, badając w pkt 144–152 zaskarżonego wyroku informacje dotyczące domniemywanej autonomii spółek zależnych, o której wspomniano przed Sądem, odpowiedział jedynie szczegółowo na podniesione przed nim argumenty i tym samym dokonał kontroli legalności spornej decyzji bez zastępowania swoim własnym uzasadnieniem uzasadnienia przyjętego w tej decyzji przez Komisję[47]. Uważam, że zastrzeżenie dotyczące niezgodnego z prawem zastąpienia uzasadnienia winno zatem zostać oddalone.

71. Areva podnosi ponadto naruszenie obowiązku uzasadnienia ze względu na to, że rozumowanie Sądu dotyczące podobno dwóch nowych informacji dołączonych do spornej decyzji nie pozwala jej zrozumieć, w jaki sposób informacje te mogą uzasadniać stwierdzenie odnoszące się do rzeczywistego wywierania decydującego wpływu.

72. Uważam w tym względzie, że bez konieczności rozstrzygania kwestii dopuszczalności niektórych argumentów Arevy podniesionej przez Komisję wystarczy wskazać, że z analizy pkt 144–152 zaskarżonego wyroku, którą właśnie przeprowadziłem w pkt 65–69 powyżej, wynika, iż dwie okoliczności wskazane przez Arevę nie stanowią nowych okoliczności wprowadzonych przez Sąd do uzasadnienia spornej decyzji, lecz stanowią po prostu uzupełnienie rozumowania w odpowiedzi na argument podniesiony przez Arevę zarówno przed Komisją, jak i przed Sądem, zgodnie z którym Areva nie była w stanie wywierać rzeczywiście decydującego wpływu na jej spółki zależne ze względu na brak doświadczenia w sektorze T&D. Argumenty te nie są zatem podstawą stwierdzenia dotyczącego rzeczywistego wywierania decydującego wpływu, jak utrzymuje Areva.

73. Areva podnosi jeszcze naruszenie jej prawa do obrony. Po pierwsze, jeśli chodzi o zastrzeżenie dotyczące tego, że nigdy nie miała ona możliwości zajęcia stanowiska w przedmiocie dwóch jakoby nowych argumentów, o których mowa, należy zauważyć, że ponieważ stanowią one jedynie uzupełnienie rozumowania rozwiniętego w zaskarżonym wyroku w odpowiedzi na argumenty podniesione przez samą Arevę, nie może ona podnosić, że Sąd powinien był bezwzględnie zapewnić jej możliwość zajęcia stanowiska w tym względzie.

47 — Zobacz ww. postanowienia w sprawie Total i Elf Aquitaine przeciwko Komisji, odpowiednio, z dnia 7 lutego 2012 r., pkt 65; z dnia 13 września 2012 r., pkt 59, 60.

74. Po drugie, co się tyczy zastrzeżenia Arevy dotyczącego tego, że Sąd naruszył jej prawo do obrony poprzez nałożenie na nią obowiązku przedstawienia probatio diabolica, miałem już okazję stwierdzić, że biorąc pod uwagę charakter domniemania, które umożliwia dzięki dedukcji logicznej wyprowadzenie ze znanego faktu dowodu na fakt nieznany, wydaje się logiczne, że podmiot, przeciwko któremu domniemanie takie działa, co do zasady powinien przedstawić dowód przeciwny faktu ustalonego w sposób wyłącznie domniemany. Sama okoliczność, że wymaga się przeprowadzenia takiego dowodu, nie pozwala uznać, iż domniemanie jest niewzruszalne w szczególności wówczas, gdy – tak jak w niniejszym przypadku – dowodu tego należy szukać u podmiotu, przeciwko któremu działa to domniemanie [48]. Wynika stąd, że Areva nie może powoływać się na naruszenie przysługującego jej prawa do obrony na tej podstawie, że Sąd oczekiwał, iż wykaże ona brak decydującego wpływu na jej spółki zależne.

75. Po trzecie, jeżeli chodzi o zarzut podniesiony przez Arevę w replice i wymieniony w pkt 61 powyżej, należy przypomnieć, że zgodnie z art. 42 § 2 i art. 118 regulaminu postępowania przed Trybunałem [49] nie można podnosić nowych zarzutów w toku postępowania, chyba że ich podstawą są okoliczności prawne i faktyczne ujawnione dopiero w toku postępowania. Tymczasem należy stwierdzić, że Areva podniosła ten zarzut dopiero w replice [50], a jego podstawą nie są okoliczności ujawnione po wniesieniu odwołania [51]. Taki nowy zarzut podniesiony po raz pierwszy w toku niniejszego postępowania jest moim zdaniem w oczywisty sposób spóźniony, a zatem niedopuszczalny [52].

76. W świetle powyższych rozważań uważam, że zarzut pierwszy Arevy i druga część zarzutu drugiego spółek grupy Alstom powinny zostać oddalone.

4. W przedmiocie czwartej części zarzutu drugiego spółek grupy Alstom

77. W czwartej części zarzutu drugiego spółki grupy Alstom podnoszą, że w zaskarżonym wyroku brakuje uzasadnienia, gdyż z jego pkt 206 nie można dowiedzieć się po pierwsze, dlaczego Komisja mogła, bez uzasadnienia spornej decyzji w tym względzie, nałożyć grzywny na podmioty, które nie stanowiły już jednostki gospodarczej w momencie wydania spornej decyzji, a po drugie dlaczego orzecznictwo, które spółki przywołały, nie miało zastosowania.

48 — Zobacz moja opinia w ww. sprawie Elf Aquitaine przeciwko Komisji, pkt 64. Trybunał potwierdził to podejście w pkt 70 wyroku w tej samej sprawie. W tej kwestii zob. także wyrok Sądu z dnia 9 września 2011 r. w sprawie T-25/06 Alliance One International przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-5741, pkt 200.

49 — Ponieważ odwołania zostały wniesione przed dniem 1 listopada 2012 r., czyli datą wejścia w życie nowego regulaminu postępowania przed Trybunałem, zgodnie z maksymą „tempus regit actum" ich dopuszczalność należy oceniać w świetle regulaminu Trybunału z dnia 19 czerwca 1991 r. W tej kwestii zob. postanowienie Sądu z dnia 7 września 2010 r. w sprawie T-532/08 Norilsk Nickel Harjavalta i Umicore przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-3959, pkt 70 i przytoczone tam orzecznictwo, a także pkt 90 opinii rzecznika generalnego J. Kokott w ww. sprawie Ziegler przeciwko Komisji. W nowym regulaminie postępowania przed Trybunałem wymienione artykuły to obecnie odpowiednio art. 127 § 1 i art. 190 § 1.

50 — Nie ma w istocie żadnego odniesienia do tego zarzutu w odwołaniu. Należy również zauważyć, że wprawdzie Areva podniosła przed Sądem zarzut dotyczący naruszenia przez Komisję obowiązku uzasadnienia, jednak zastrzeżenia, które Areva podniosła w pierwszej instancji, nie dotyczyły w żaden sposób zagadnienia rzeczywistego wywierania przez Arevę decydującego wpływu na jej dawne spółki zależne.

51 — Zobacz wyrok z dnia 17 czerwca 2010 r. w sprawie C-413/08 P Lafarge przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-5361, pkt 43 i przytoczone tam orzecznictwo. Wyżej wymieniony wyrok w sprawie Elf Aquitaine przeciwko Komisji, jak również wyroki Sądu: z dnia 16 czerwca 2011 r. w sprawie T-185/06 Air Liquide przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-2809; z dnia 16 czerwca 2011 r. w sprawie T-196/06 Edison przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-3149, do których odnosi się Areva, nie mogą według mnie zostać uznane za okoliczności prawne i faktyczne, które zostały ujawnione w toku postępowania i które uzasadniałyby podniesienie nowego zarzutu w trakcie postępowania. Z jednej strony bowiem wyroki te dotyczą kwestii prawnych, w szczególności spoczywającego na Komisji obowiązku uzasadnienia, które stanowiły przedmiot wyroków sądów Unii jeszcze przed wniesieniem przez nią odwołania. Z drugiej strony należy stwierdzić, że spółki grupy Alstom mogły podnieść zarzut równoważny (zob. analiza pierwszego zarzutu w poprzednich pkt 14–43), zanim wszystkie te wyroki zostały ogłoszone.

52 — Zobacz postanowienie z dnia 6 października 2011 r. w sprawach połączonych od C-448/10 P do C-450/10 P ThyssenKrupp Acciai Speciali Terni i in. przeciwko Komisji, pkt 68 i przytoczone tam orzecznictwo.

78. Przedstawiłem już w tym względzie w pkt 40–42 powyżej, w ramach analizy drugiej części zarzutu pierwszego spółek grupy Alstom, powody, dla których uważam, że w niniejszej sprawie nie można zarzucić Komisji, iż nie przedstawiła szczegółowego uzasadnienia dotyczącego skazania na solidarną zapłatę grzywny spółki dominującej wraz z jej spółką zależną, która bezpośrednio uczestniczyła w kartelu, nawet jeśli nie stanowiły one już jednostki gospodarczej w momencie wydania spornej decyzji.

79. Tymczasem w pkt 206 zaskarżonego wyroku Sąd dokładnie wyjaśnił, że Komisja mogła skazać na solidarną zapłatę grzywny spółki, które w dniu wydania decyzji nie należały już do tej samej grupy, jako że solidarna odpowiedzialność za zapłatę grzywny obejmuje jedynie okres naruszenia, w którym spółki tworzyły jednostkę gospodarczą, a zatem stanowiły przedsiębiorstwo w rozumieniu prawa konkurencji. Sąd wyjaśnił też, że niezależnie od okoliczności, czy orzecznictwo zostało przytoczone przez strony, z orzecznictwa nie wynika, że grzywna podlegająca solidarnej zapłacie może zostać nałożona jedynie na spółki, które stanowią jednostkę gospodarczą w dniu wydania decyzji o nałożeniu grzywny.

80. W tych okolicznościach nie można zarzucać Sądowi naruszenia obowiązku uzasadnienia, a zatem czwarta część zarzutu drugiego powinna, moim zdaniem, również zostać oddalona.

81. Uważam, że z całości powyższych rozważań wynika, iż zarzut drugi spółek grupy Alstom – z wyjątkiem trzeciej części tego zarzutu, która, jak wskazałem, zostanie przeanalizowana poniżej – oraz zarzut pierwszy Arevy winny zostać oddalone.

C – *W przedmiocie zarzutu trzeciego spółek grupy Alstom, dotyczącego naruszenia art. 101 TFUE, w szczególności reguł dotyczących możliwości przypisania naruszenia, a także zasad rządzących prawem do rzetelnego procesu i domniemaniem niewinności*

82. W ramach zarzutu trzeciego, który dzieli się na dwie części, spółki grupy Alstom podnoszą naruszenie art. 101 TFUE, a w szczególności reguł dotyczących możliwości przypisania spółce dominującej zachowań praktykowanych przez jej spółkę zależną, a także zasad rządzących prawem do rzetelnego procesu i domniemaniem niewinności, ustanowionych w art. 47 i 48 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej i zagwarantowanych w art. 6 europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności.

1. W przedmiocie pierwszej części zarzutu, dotyczącej nałożenia na Alstom obowiązku przedstawienia probatio diabolica

83. W ramach pierwszej części tego zarzutu, który dotyczy pkt 84–110 zaskarżonego wyroku, spółki grupy Alstom, starając się podważyć orzecznictwo Trybunału dotyczące przypisania spółce dominującej naruszeń popełnionych przez jej spółkę zależną, a w szczególności domniemania decydującego wpływu, zarzucają Sądowi, że zastosował to domniemanie w sposób, który nadał mu charakter niewzruszalny, gdyż zobowiązał spółkę dominującą do przedstawienia probatio diabolica w celu jego obalenia. W istocie wywnioskowanie rzeczywistego wywierania decydującego wpływu z samego faktu istnienia powiązań organizacyjnych, gospodarczych i prawnych pomiędzy spółką dominującą i jedną z jej spółek zależnych, jak uczynił to Sąd w pkt 110 zaskarżonego wyroku, a nie z konkretnych okoliczności związanych z określonym rzeczywistym zachowaniem na rynku właściwym, wykracza poza rozsądne granice, czyniąc domniemanie decydującego wpływu niewzruszalnym i nakładając tym samym obowiązek przedstawienia probatio diabolica. Zgodnie z orzecznictwem Trybunału Komisja nie może poprzestać na wskazaniu powiązań nierozerwalnie związanych z istnieniem grupy, lecz powinna stwierdzić rzeczywiste oddziaływanie spółki dominującej na dany rynek. Decydujący wpływ jest dowodzony na tym rynku i w odniesieniu do rozpatrywanej

praktyki. W tym względzie konieczne jest wykazanie, że powiązania strukturalne zostały wykorzystane konkretnie w celu wywarcia wpływu na zachowanie spółki zależnej na rynku. Zastosowanie w taki sposób domniemania decydującego wpływu stanowi poważne naruszenie prawa do rzetelnego procesu i domniemania niewinności.

84. Moim zdaniem ta część zarzutu trzeciego spółek grupy Alstom opiera się na błędnej interpretacji zaskarżonego wyroku.

85. Z pkt 103 zaskarżonego wyroku wynika bowiem, że Sąd stwierdził, iż dokumenty przedstawione przez Alstom w toku postępowania administracyjnego potwierdzały, że „dyrekcja grupy Alstom, za którą odpowiedzialność ponosił Alstom, uczestniczyła w definiowaniu linii postępowania na rynku w odniesieniu do »sektora T&D« grupy Alstom i jego poszczególnych gałęzi działalności, i że stale kontrolowała ona przestrzeganie tej linii postępowania przez wspomniany sektor i jego poszczególne gałęzie działalności".

86. Spółki grupy Alstom nie mogą więc podnosić, że Sąd „poprzestał" na uwzględnieniu jedynie powiązań organizacyjnych, gospodarczych i prawnych i nie wziął pod uwagę rzeczywistego oddziaływania spółki dominującej na dany rynek, by wyprowadzić stąd wniosek o wywieraniu decydującego wpływu przez spółkę dominującą na przedmiotowe spółki zależne.

87. W tym względzie należy również zauważyć, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem powiązania organizacyjne, gospodarcze i prawne między spółką dominującą a jej spółką zależną mają podstawowe znaczenie przy ocenie autonomii spółki zależnej w stosunku do jej spółki dominującej oraz przy badaniu kwestii, czy spółka dominująca przedstawiła dowody wystarczające dla obalenia domniemania decydującego wpływu [53].

88. Tymczasem wprawdzie jest oczywiste, że wywieranie decydującego wpływu odnosi się do zachowania spółki zależnej na rynku, którego dotyczy naruszenie, jednak z orzecznictwa nie wynika, że Komisja, aby móc przypisać zachowanie spółki zależnej spółce dominującej na podstawie domniemania decydującego wpływu, powinna wykazać, jak utrzymują spółki grupy Alstom, iż powiązania strukturalne zostały wykorzystane konkretnie w celu wywarcia wpływu na rzeczone zachowanie. Uznanie takiego obowiązku prowadzi bowiem do pozbawienia tego domniemania skuteczności. To raczej do spółki dominującej należy wykazanie, że pomimo powiązań organizacyjnych, gospodarczych i prawnych między nią a jej spółką zależną spółka zależna ustalała swe zachowanie na rynku w sposób autonomiczny.

89. Co się tyczy argumentacji spółek grupy Alstom, zgodnie z którą owo domniemanie rzeczywistego wywierania decydującego wpływu jest sprzeczne z zasadami rządzącymi prawem do rzetelnego procesu oraz domniemaniem niewinności, wystarczy przypomnieć, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem to domniemanie ma doprowadzić do ustanowienia równowagi między znaczeniem z jednej strony celu polegającego na zwalczaniu zachowań sprzecznych z regułami konkurencji, przede wszystkim sprzecznych z art. 101 TFUE, i zapobieganiu ich powtarzania, a z drugiej strony wymogami wynikającymi z niektórych zasad ogólnych prawa Unii, takich jak w szczególności zasada domniemania

53 — Zobacz wyroki: z dnia 10 września 2009 r. w sprawie C-97/08 P Akzo Nobel i in. przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-8237, pkt 65, 74; ww. wyrok w sprawie Elf Aquitaine przeciwko Komisji, pkt 58, 153; w tym ostatnim punkcie, przywołanym w przypisie 19 niniejszej opinii, Trybunał orzekł w sposób wyraźny, że w celu obalenia domniemania „zainteresowani muszą przedstawić dowód dotyczący związków gospodarczych, organizacyjnych i prawnych między danymi spółkami"; z dnia 20 stycznia 2011 r. w sprawie C-90/09 P General Química i in. przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-1, pkt 37; z dnia 29 marca 2011 r. w sprawach połączonych C-201/09 P i C-216/09 P ArcelorMittal Luxembourg przeciwko Komisji i Komisja przeciwko ArcelorMittal Luxembourg i in., Zb.Orz. s. I-2239, pkt 96; a także postanowienie z dnia 13 grudnia 2012 r. w sprawie C-654/11 P Transcatab przeciwko Komisji, pkt 31.

niewinności. W szczególności z tego powodu domniemanie to jest wzruszalne [54]. Ponadto sama okoliczność, że dany podmiot w konkretnym przypadku nie przedstawi dowodów, które mogłyby obalić domniemanie wywierania decydującego wpływu, nie oznacza, że domniemania tego nie można obalić w żadnym wypadku [55].

90. Uważam, że z całości powyższych rozważań wynika, iż pierwsza część zarzutu trzeciego spółek grupy Alstom winna zostać oddalona.

2. W przedmiocie drugiej części zarzutu, dotyczącej naruszenia prawa przy ocenie rzeczywistego wywierania decydującego wpływu przez Areva T&D Holding na Areva T&D SA i na Areva T&D AG w okresie od dnia 9 stycznia do dnia 11 maja 2004 r.

91. W drugiej części zarzutu trzeciego T&D Holding zarzuca Sądowi – „na podstawie tych samych zasad co przedstawione w pierwszej części" – naruszenie prawa poprzez utrzymanie w mocy, w pkt 144–152 zaskarżonego wyroku, spornej decyzji w zakresie, w jakim Komisja stwierdza w niej rzeczywiste wywieranie decydującego wpływu przez Areva T&D Holding na Areva T&D SA i Areva T&D AG w okresie od dnia 9 stycznia do dnia 11 maja 2004 r. T&D Holding twierdzi, że aby uzasadnić wniosek Komisji, Sąd oparł się na dwóch informacjach wskazanych przez Arevę w ramach jej zarzutu pierwszego i wspomnianych w pkt 59 powyżej. W szczególności wniosek, który Sąd wyciągnął z faktu powołania przez Arevę nowego dyrektora Areva T&D Holding, będącego również członkiem rady administracyjnej Areva T&D SA i Areva T&D AG, mianowicie wniosek, że nie można wykluczyć, iż zewnętrzna rekrutacja tego nowego dyrektora umożliwiła Arevie zdobycie fachowej wiedzy o przedmiotowym sektorze, stanowi scenariusz hipotetyczny pozbawiony podstawy prawnej. Wniosek ten nie uwzględnia okoliczności faktycznych przedstawionych przed Sądem, ponieważ bezsporne jest, że ów nowy dyrektor w żaden sposób nie był uprzednio powiązany z grupą Areva, a przede wszystkim, że nie posiadał żadnej znajomości przedmiotowego sektora. Wynika stąd, że Sąd uznał, iż Areva T&D Holding była zobowiązana do przedstawienia dowodu negatywnego na brak wywierania przez nią wpływu na zachowanie jej spółek zależnych, który jest podobny do probatio diabolica i który czyni domniemanie decydującego wpływu niewzruszalnym.

92. Tymczasem ta druga część zarzutu trzeciego spółek grupy Alstom ogranicza się do powtórzenia niektórych argumentów przedstawionych przez Arevę w ramach jej zarzutu pierwszego, który został zbadany – i oddalony – w pkt 59–76 powyżej.

93. W szczególności co się tyczy rozważań dotyczących probatio diabolica, odsyłam do rozważań zaprezentowanych w pkt 74 powyżej.

94. Jeśli chodzi o okoliczność, że w pkt 150 zaskarżonego wyroku Sąd odniósł się do faktu, iż grupa Areva mogła zdobyć konieczną wiedzę fachową na temat sektora T&D dzięki rekrutacji nowego dyrektora, wskazałem już w pkt 69, że chodziło tu o dodatkowe uzasadnienie zmierzające wyłącznie do pełniejszego umotywowania faktu nieuwzględnienia argumentu, że przy braku znajomości sektora Areva T&D Holding nie była w stanie rzeczywiście wywierać decydującego wpływu na jej spółki zależne od dnia 9 stycznia 2004 r., który to wniosek opierał się na innych okolicznościach.

95. Wynika stąd, że Sąd nie naruszył prawa, utrzymując w mocy w pkt 144–152 zaskarżonego wyroku sporną decyzję w zakresie, w jakim Komisja stwierdza w niej rzeczywiste wywieranie decydującego wpływu przez Areva T&D Holding na Areva T&D SA i Areva T&D AG w okresie od dnia 9 stycznia do dnia 11 maja 2004 r., w związku z czym druga część zarzutu trzeciego spółek grupy Alstom, a tym samym ów zarzut w całości winny zostać oddalone.

54 — Zobacz ww. wyrok w sprawie Elf Aquitaine przeciwko Komisji, pkt 59; wyrok z dnia 8 maja 2013 r. w sprawie C-508/11 P ENI przeciwko Komisji, pkt 50.

55 — Zobacz ww. wyrok w sprawie Elf Aquitaine przeciwko Komisji, pkt 66; ww. postanowienie w sprawie Transcatab przeciwko Komisji, pkt 32.

D – *W przedmiocie zarzutu czwartego i trzeciej części zarzutu drugiego spółek grupy Alstom oraz w przedmiocie zarzutów drugiego i trzeciego Arevy, dotyczących błędów co do prawa i naruszeń prawa, jak również naruszenia obowiązku uzasadnienia w odniesieniu do stosowania reguł dotyczących odpowiedzialności solidarnej za zapłatę grzywny*

96. Wspólnym mianownikiem zarzutu czwartego i trzeciej części zarzutu drugiego spółek grupy Alstom, a także zarzutów drugiego i trzeciego Arevy, w ramach których podniesiono szereg błędów co do prawa, naruszeń prawa oraz naruszenie obowiązku uzasadnienia przez Sąd, jest fakt, że dotyczą one, choć z różnych punktów widzenia, stosowania i wykładni reguł dotyczących odpowiedzialności solidarnej za zapłatę grzywny nałożonej za naruszenie. W odniesieniu do tych zarzutów Komisja podniosła ponadto zarzuty niedopuszczalności i złożyła wnioski o zastąpienie uzasadnienia wyroku, które w znacznym stopniu pokrywają się. Mając na uwadze powyższe rozważania, uważam za stosowne przeanalizować owe zarzuty i zastrzeżenia łącznie.

97. Zastrzeżenia podniesione przez strony wobec zaskarżonego wyroku można zasadniczo podzielić na dwie grupy. W ramach pierwszej grupy zastrzeżeń wnoszące odwołania zarzucają Sądowi, że popełnił szereg błędów co do prawa i naruszeń prawa, tworząc „faktyczną odpowiedzialność solidarną" między dwiema kolejnymi spółkami dominującymi Arevą i Alstomem. W szczególności podnoszą one, że ustanowienie tej faktycznej odpowiedzialności solidarnej oznacza naruszenie zasad pewności prawa i indywidualizacji kar. W ramach drugiej grupy zastrzeżeń wnoszące odwołania żądają, aby wytknąć Sądowi to, że dopuścił się szeregu błędów co do prawa przy wykładni i stosowaniu reguł dotyczących solidarności, co spowodowało naruszenie wspomnianych zasad, art. 7 WE[56] oraz obowiązku uzasadnienia.

1. Zaskarżony wyrok

98. Sąd oddalił zarzuty i zastrzeżenia dotyczące naruszenia zasady pewności prawa w pkt 209–218 zaskarżonego wyroku, zarzuty i zastrzeżenia dotyczące naruszenia zasady indywidualizacji kar w pkt 219–222 rzeczonego wyroku oraz zarzuty i zastrzeżenia dotyczące niezgodnego z prawem przeniesienia uprawnień z naruszeniem art. 7 WE w pkt 232–237 zaskarżonego wyroku. Sąd mógł w ten sposób stwierdzić, że Komisja nie naruszyła reguł dotyczących odpowiedzialności solidarnej za zapłatę grzywien. Następnie w ramach zmiany kwoty grzywny na podstawie nieograniczonego prawa orzekania Sąd potwierdził w pkt 318–323 zaskarżonego wyroku koncepcję odpowiedzialności solidarnej zastosowaną przez Komisję[57].

99. W szczególności w pkt 213–216 zaskarżonego wyroku Sąd oddalił zarzut dotyczący naruszenia zasady pewności prawa, interpretowany jako zarzut niezgodności z prawem skierowany przeciwko regułom dotyczącym odpowiedzialności solidarnej za zapłatę grzywien z tego powodu, że owe reguły są źródłem niepewności co do: zapłaty grzywny, określenia dłużnika zobowiązanego do zapłaty i sytuacji prawnej dłużników solidarnych. W tym celu Sąd stwierdził najpierw, że decyzja, w której Komisja nakłada na kilka spółek grzywnę podlegającą solidarnej zapłacie, wywołuje nieodzownie wszystkie skutki, które na mocy prawa wiążą się z systemem prawnym zapłaty grzywien w prawie konkurencji, i to zarówno w stosunkach między wierzycielem i dłużnikami solidarnymi, jak i w stosunkach między samymi dłużnikami solidarnymi.

100. Następnie Sąd uznał, że w braku przeciwnej wskazówki w decyzji, w której Komisja nakłada na kilka spółek grzywnę podlegającą solidarnej zapłacie z powodu zachowania przedsiębiorstwa noszącego znamiona naruszenia, instytucja ta przypisuje im to zachowanie w równej mierze. Zdaniem Sądu wynika stąd, że spółki, na które zostaje nałożona grzywna podlegająca solidarnej zapłacie i którym grozi – w braku przeciwnej wskazówki w decyzji nakładającej grzywnę – odpowiedzialność w równym

56 — Obecnie art. 13 TUE.

57 — Zobacz również pkt 3 tiret drugie sentencji zaskarżonego wyroku.

stopniu za popełnienie naruszenia, muszą co do zasady zapłacić w częściach równych grzywnę nałożoną z powodu tego naruszenia (zasada zwana dalej „zasadą odpowiedzialności w częściach równych"). A zatem w przypadku gdy spółka, od której Komisja zażądała zapłaty, zapłaci całość kwoty grzywny, może ona zdaniem Sądu na podstawie samej decyzji Komisji żądać zwrotu od każdego z pozostałych dłużników solidarnych jego własnej części. Na podstawie wspomnianej zasady odpowiedzialności w częściach równych Sąd uznał, że choć decyzja, w której na kilka spółek została nałożona grzywna podlegająca solidarnej zapłacie, nie pozwala zatem ustalić a priori, która z tych spółek zostanie rzeczywiście wezwana do zapłacenia Komisji kwoty grzywny, nie stoi ona na przeszkodzie temu, by każda z tych spółek mogła jednoznacznie poznać część kwoty grzywny, która na nią przypada, i dochodzić od pozostałych dłużników solidarnych zwrotu kwot, które zapłaciła ona powyżej tej części.

2. W przedmiocie wprowadzenia faktycznej odpowiedzialności solidarnej między Arevą i Alstomem

a) Argumenty stron

i) Argumenty Arevy i spółek grupy Alstom

101. W ramach zarzutu drugiego i – częściowo – zarzutu trzeciego Areva podnosi, że Sąd naruszył prawo przy stosowaniu przepisów dotyczących odpowiedzialności solidarnej za zapłatę grzywien, po pierwsze, nie wyciągając konsekwencji wobec Komisji za wprowadzenie faktycznej odpowiedzialności solidarnej między Arevą i Alstomem – dwiema spółkami, które nigdy nie tworzyły razem tej samej jednostki gospodarczej, a po drugie, nakładając w ramach nieograniczonego prawa orzekania grzywny, których skutkiem było wprowadzenie takiej odpowiedzialności solidarnej. Rzeczone naruszenie prawa doprowadziło do naruszenia zasad pewności prawa i indywidualizacji kar.

102. W drugiej części zarzutu czwartego spółki grupy Alstom podnoszą również, że Sąd naruszył zasady pewności prawa i indywidualizacji kar, ponieważ nie zakwestionował faktu zastosowania przez Komisję odpowiedzialności solidarnej, które pozwoliło na wprowadzenie faktycznej odpowiedzialności solidarnej między Alstomem i Arevą – dwiema spółkami, które nigdy nie stanowiły jednostki gospodarczej. Rzeczona faktyczna odpowiedzialność solidarna wynika po pierwsze z faktu, iż kwota 25 500 000 EUR (obniżona przez Sąd do 20 400 000 EUR) nałożona solidarnie na Arevę i na jej dawne spółki zależne stanowi część kwoty 53 550 000 EUR (obniżonej przez Sąd do 48 195 000 EUR) nałożonej solidarnie na Alstom i Areva T&D SA, a po drugie z faktu, że suma kwot maksymalnych, do których zapłaty kolejne spółki dominujące są zobowiązane, przekracza kwotę, do zapłaty której zobowiązana jest spółka zależna. W tych okolicznościach niezależnie od wykładni, jaką należy przyjąć w odniesieniu do spornej decyzji, zapłata grzywny przez jedną z grup ma bezpośredni wpływ na dług spółek z drugiej grupy, podczas gdy grupy te nigdy nie tworzyły tej samej jednostki gospodarczej.

103. Tymczasem, jak orzekł Sąd w wyroku w sprawie Trioplast[58], wprowadzenie odpowiedzialności solidarnej, nawet jeśli jest ona jedynie „faktyczna", pomiędzy spółkami, które nigdy nie należały do tego samego przedsiębiorstwa, jest sprzeczne zarówno z zasadą indywidualizacji kar, ponieważ w takiej sytuacji przedsiębiorstwo jest karane za czyny, które nie są mu indywidualnie zarzucane, jak i z zasadą pewności prawa, ponieważ spółki dominujące nie mogą jednoznacznie poznać dokładnej kwoty, którą każda z nich jest zobowiązana zapłacić w odniesieniu do okresu, za który została uznana za ponoszącą solidarną odpowiedzialność za naruszenie razem ze spółką zależną. Ponadto, nawet gdyby zasada odpowiedzialności w częściach równych, którą zaleca Sąd[59], istniała, co wnoszące odwołania

58 — Wyżej wymieniony w przypisie 32.

59 — Punkt 215 zaskarżonego wyroku.

kwestionują, nie mogłaby ona stanowić wyjaśnienia dla rozwiązania przyjętego przez Sąd w zaskarżonym wyroku. Nawet jeśli bowiem grzywna została rozdzielona w częściach równych między dłużników, kwota faktycznie uzyskana od jednej ze spółek dominujących zależy zawsze od kwoty wyegzekwowanej od innych spółek.

104. Wreszcie wnoszące odwołania nie zgadzają się z zarzutem niedopuszczalności podniesionym przez Komisję. Areva utrzymuje, że nie dodała żadnej nowej informacji do zastrzeżeń podniesionych przed Sądem i że, quod non, zaprezentowała jedynie nowe argumenty (a nie nowe zarzuty), mające stanowić oparcie dla zarzutu dotyczącego naruszenia reguł rządzących odpowiedzialnością solidarną, przedstawionego w postępowaniu w pierwszej instancji. W każdym razie między wniesieniem skargi do Sądu i wniesieniem odwołania do Trybunału zaistniały zarówno nowe okoliczności faktyczne, jak i prawne [60], które same w sobie wystarczają do uzasadnienia twierdzenia, że argumenty te zostały przedstawione dopiero w toku postępowania. Spółki grupy Alstom twierdzą, że choć wyrażenie „faktyczna odpowiedzialność solidarna" nie zostało użyte w pierwszej instancji, odpowiedzialność ta została wymieniona w kilku miejscach w pismach Alstomu, a także była omawiana przed Sądem. Powołują się one na zarzuty pierwszy i drugi podniesione przed Sądem, na pisma Komisji, jak również na wystąpienie ustne przedstawicieli Alstomu na rozprawie. Argumentacja dotycząca faktycznej odpowiedzialności solidarnej nie stanowi więc nowego zarzutu, lecz jedynie rozwinięcie zarzutu podniesionego wcześniej przed Sądem.

ii) Argumenty Komisji

105. Komisja twierdzi, że zarówno zarzut drugi Arevy, jak i druga część zarzutu czwartego spółek grupy Alstom są niedopuszczalne jako nowe zarzuty, które zmieniają przedmiot sporu przed Sądem. Z pkt 192–195 zaskarżonego wyroku i z pism procesowych Arevy i Alstomu złożonych do Sądu wynika bowiem, że ich argumenty dotyczyły innych zagadnień, które nie były w żaden sposób powiązane z jakąkolwiek faktyczną odpowiedzialnością solidarną spółek dominujących Alstom i Areva. Argumenty przedstawione przed Sądem dotyczyły jedynie solidarnej odpowiedzialności prawnej, a nie faktycznej Areva T&D SA i jej kolejnych spółek dominujących w odniesieniu do Arevy oraz odpowiedzialności solidarnej Areva T&D SA i jej poprzedniej spółki dominującej Alstom w odniesieniu do spółek grupy Alstom.

106. Co do istoty Komisja twierdzi, że fakt, iż grzywna podlegająca solidarnej zapłacie została nałożona na Areva T&D SA i na inne spółki grupy Areva, podczas gdy spółka ta została również uznana za odpowiedzialną solidarnie razem z Alstomem, znajduje po prostu wyjaśnienie w okoliczności, że chodzi o spółkę zależną uczestniczącą w naruszeniu pod kontrolą dwóch kolejnych spółek dominujących. Przeniesienie tej spółki zależnej doprowadziło do powstania podwójnej odpowiedzialności solidarnej, gdyż spółka ta jest odpowiedzialna solidarnie z każdą z jej spółek dominujących. Nie wynika stąd jednak, że Areva i Alstom są odpowiedzialne solidarnie. Ponadto podejście polegające na nałożeniu na spółkę dominującą takiej samej kwoty wyjściowej grzywny jak kwota nałożona na spółkę zależną, która bezpośrednio uczestniczyła w kartelu, bez dokonywania podziału tej kwoty wyjściowej w przypadku następowania po sobie kilku spółek dominujących, nie może zostać uznane samo w sobie za niewłaściwe [61].

107. Zdaniem Komisji wynika stąd, że w niniejszej sprawie, w której spółka zależna – Areva T&D SA zostaje uznana za odpowiedzialną solidarnie ze swymi dwiema kolejnymi spółkami dominującymi, na każdą z tych dwóch spółek można było nałożyć całą kwotę wyjściową, która była identyczna z kwotą wyjściową ustaloną dla spółki zależnej, która to kwota została następnie pomnożona przez indywidualny czas trwania naruszenia każdego z adresatów i współczynnik odzwierciedlający

60 — Areva wymienia konkretnie jako nową okoliczność faktyczną nabycie w 2010 r. Areva T& D SA przez grupę Alstom (zob. pkt 6 niniejszej opinii), a jako nową okoliczność prawną – wyrok Sądu w sprawie Trioplast.

61 — Komisja odwołuje się do ww. wyroku w sprawie Trioplast, pkt 74.

okoliczność obciążającą w postaci roli przywódcy naruszenia. Dlatego też na przedmiotowe spółki nałożono trzy różne kwoty grzywny. Wprawdzie istnieje kilka metod, które można wykorzystać w celu ustalenia odpowiedzialności solidarnej, jednak Komisja, w ramach przysługującego jej swobodnego uznania, postanowiła nałożyć jedną kwotę wyjściową podlegającą solidarnej zapłacie przez trzy spółki, stosując metodę najbardziej korzystną dla wspomnianych spółek dominujących.

108. Następnie, chociaż zdaniem Komisji wniosek Sądu, że nie doszło do naruszenia zasad pewności prawa i indywidualizacji kar powinien zostać przyjęty, Komisja wnosi jednak do Trybunału o zastąpienie motywów uzasadnienia przyjętych przez Sąd w pkt 213–215 zaskarżonego wyroku, aby dojść do tego wniosku. Komisja twierdzi bowiem, że – wbrew temu, co orzekł Sąd – nie jest ona w ogóle uprawniona do ustalenia części przypadającej na każde z przedsiębiorstw w ramach zapłaty grzywny w stosunkach między różnymi dłużnikami. Wprawdzie metoda ustalenia odpowiedzialności solidarnej przyjęta w niniejszej sprawie oznacza pokrywanie się kwot należnych od Arevy i Alstomu, jednak metoda ta nie czyni tych spółek bezpośrednio i sensu stricto solidarnie odpowiedzialnymi. Z prawnego punktu widzenia liczy się bowiem odpowiedzialność solidarna każdej spółki dominującej z przeniesioną spółką zależną. Wielość powiązań solidarnych spółki zależnej w przypadku jej sprzedaży w czasie trwania naruszenia nie zmienia charakteru prawnego indywidualnych stosunków między tą spółką zależną i każdą ze spółek dominujących. W razie „faktycznej" odpowiedzialności solidarnej kolejnych spółek dominujących tej samej spółki zależnej znajdują zastosowanie te same względy, które zgodnie z orzecznictwem leżą u podstaw zwyczajnej odpowiedzialności solidarnej spółki dominującej i spółki zależnej.

b) Analiza

i) W przedmiocie dopuszczalności

109. Należy zbadać na wstępie zarzut niedopuszczalności podniesiony przez Komisję przeciwko zastrzeżeniom dotyczącym wprowadzenia faktycznej odpowiedzialności solidarnej Arevy i Alstomu. Komisja twierdzi zasadniczo, że te zastrzeżenia zostały podniesione dopiero na etapie postępowania odwoławczego i stanowią tym samym nowe zarzuty, które zmieniają przedmiot sporu przed Sądem, a zatem są niedopuszczalne.

110. W tym względzie należy przede wszystkim przypomnieć, że zgodnie z art. 58 akapit pierwszy statutu Trybunału Sprawiedliwości odwołanie do Trybunału jest ograniczone do kwestii prawnych i może być oparte na zarzutach odnoszących się między innymi do naruszenia prawa Unii przez Sąd.

111. Ponadto art. 113 § 2 regulaminu postępowania przed Trybunałem [62] stanowi, że odwołanie nie może zmieniać przedmiotu postępowania, które toczyło się przed Sądem.

112. Z utrwalonego orzecznictwa wynika, że kompetencje Trybunału są co do zasady ograniczone do oceny rozstrzygnięcia prawnego w kwestii zarzutów, które były rozpatrywane przez sąd pierwszej instancji [63]. Strona nie może więc co do zasady podnosić po raz pierwszy przed Trybunałem zarzutu, którego nie powołała przed Sądem, ponieważ oznaczałoby to umożliwienie Trybunałowi kontroli zgodności z prawem rozstrzygnięcia przyjętego przez Sąd w odniesieniu do zarzutów, których Sąd ten nie rozpoznawał [64].

62 — Obecnie art. 170 nowego regulaminu postępowania przed Trybunałem (zob. przypis 50).

63 — Zobacz, w szczególności, wyrok z dnia 11 grudnia 2008 r. w sprawie C-295/07 P Komisja przeciwko Département du Loiret, Zb.Orz. s. I-9363, pkt 95 i przytoczone tam orzecznictwo; ww. wyrok w sprawie Elf Aquitaine przeciwko Komisji, pkt 35 i przytoczone tam orzecznictwo; a także ww. wyrok w sprawie Schindler Holding i in. przeciwko Komisji, pkt 55 i przytoczone tam orzecznictwo.

64 — Zobacz pkt 20 mojej opinii przedstawionej w dniu 30 kwietnia 2009 r. w sprawie C-534/07 P Prym i Prym Consumer przeciwko Komisji (wyrok z dnia 3 września 2009 r.), Zb.Orz. s. I-7415 i przytoczone tam orzecznictwo.

113. Jednakże nowy argument, który stanowi zwykłe rozwinięcie lub rozszerzenie argumentacji przedstawionej przed Sądem, nie stanowi nowego zarzutu, lecz należy uznać go za dopuszczalne przedłużenie zarzutu powołanego wcześniej w procesie [65]. Argument ten jest zatem dopuszczalny [66].

114. W niniejszym przypadku muszę przede wszystkim stwierdzić, że ani Areva, ani spółki grupy Alstom nie podniosły w sposób wyraźny przed Sądem zastrzeżenia, że wprowadzenie faktycznej odpowiedzialności solidarnej Arevy i Alstomu narusza zasady pewności prawa i indywidualizacji kar, jak uczyniły to w swoich odwołaniach. W swoich skargach w pierwszej instancji podniosły one zarzuty oparte na naruszeniu zasad dotyczących odpowiedzialności solidarnej, jednak wyłącznie w odniesieniu do wprowadzenia odpowiedzialności solidarnej *de jure* pomiędzy spółkami dominującymi (odpowiednio Alstom i Areva) i spółką zależną (Areva T&D SA), a nie w związku z wprowadzeniem *faktycznej* odpowiedzialności solidarnej między dwiema kolejnymi spółkami dominującymi. Zatem wprawdzie starają się one wykazać, że te zastrzeżenia nie stanowią nowych elementów, jednak moim zdaniem jest jasne, że to właśnie ma miejsce.

115. Zasadniczą kwestią, która się tu nasuwa, jest więc ocena, czy te nowe zastrzeżenia powinny zostać uznane za nowy zarzut, który zmienia przedmiot sporu, jak twierdzi Komisja, czy też stanowią one rozwinięcie lub rozszerzenie zarzutów podniesionych przed Sądem, jak twierdzą zarówno Areva, jak i spółki grupy Alstom.

116. Miałem już okazję stwierdzić, że rozróżnienie między nowym argumentem (dopuszczalnym) i nowym zarzutem (niedopuszczalnym) jest kwestią delikatną, do której orzecznictwo podchodzi w sposób nie zawsze spójny [67]. Podobnie wskazałem też, że zarzut szczegółowy, który oparty jest na innej podstawie prawnej niż zarzuty podniesione przed Sądem, powinien zostać uznany za nowy zarzut, który należy uznać za niedopuszczalny, podczas gdy zarzut szczegółowy powołany na poparcie zarzutu podniesionego już przed Sądem może w zależności od okoliczności stanowić argument dopuszczalny [68].

117. W niniejszej sprawie, jeśli chodzi w pierwszej kolejności o Alstom, należy zauważyć, że podniosła ona wcześniej przed Sądem zarzut drugi dotyczący – podobnie jak zarzut podniesiony w jej odwołaniu – naruszenia przepisów prawa mających zastosowanie do odpowiedzialności solidarnej, co skutkowało naruszeniem zasad pewności prawa i indywidualizacji kar. Tymczasem prawdą jest, że w ramach tego zarzutu Alstom nie odnosił się wyraźnie przed Sądem do wprowadzenia faktycznej odpowiedzialności solidarnej kolejnych spółek dominujących, lecz podważał utworzenie stosunku odpowiedzialności solidarnej między nim a Areva T&D SA, które to spółki nie stanowiły już jednostki gospodarczej w momencie wydania decyzji. Niemniej jednak należy stwierdzić, że w ramach zastrzeżenia dotyczącego naruszenia zasady indywidualizacji kar Alstom *wyraźnie* zakwestionował okoliczność, iż kwota grzywny w wysokości 25 500 000 EUR nałożonej na Arevę i jej dawne spółki zależne stanowiła integralną część kwoty 53 550 000 EUR grzywny podlegającej solidarnej zapłacie przez Alstom i Areva T&D SA, utrzymując, że taki solidarny podział długu między dłużników prowadził do naruszenia zasady indywidualizacji kar [69]. Ta konkretna kwestia została też następnie przywołana na rozprawie przed Sądem, jak wynika z twierdzeń Alstomu, które nie są kwestionowane przez Komisję.

65 — Zobacz pkt 28 opinii rzecznika generalnego J. Kokott w ww. sprawie Akzo Nobel i in. przeciwko Komisji, a także pkt 39 wyroku w tej samej sprawie. Zobacz również wyroki: z dnia 4 października 2007 r. w sprawie C-311/05 P Naipes Heraclio Fournier przeciwko OHIM, pkt 59; z dnia 12 listopada 2009 r. w sprawie C-564/08 P SGL Carbon przeciwko Komisji, pkt 24.

66 — Zobacz ww. wyroki: w sprawie Akzo Nobel przeciwko Komisji, pkt 39; w sprawie SGL Carbon przeciwko Komisji, pkt 24. Zobacz również wyroki: z dnia 24 września 2002 r. w sprawach połączonych C-74/00 P i C-75/00 P Falck i Acciaierie di Bolzano przeciwko Komisji, Rec. s. I-7869, pkt 178; z dnia 18 stycznia 2007 r. w sprawie C-229/05 P PKK i KNK przeciwko Radzie, Zb.Orz. s. I-439, pkt 64–66; a także ww. wyrok w sprawie Komisja przeciwko Département du Loiret, pkt 99.

67 — Zobacz moja opinia w ww. sprawie Prym i Prym Consumer przeciwko Komisji, pkt 26, gdzie wskazałem, że moim zdaniem naganne jest stosowanie zasady niedopuszczalności powoływania nowych zarzutów do każdego nowego argumentu podniesionego przez strony wnoszące odwołanie na poparcie danego zarzutu i uznanie takiego argumentu za niedopuszczalny (zob. przytoczone orzecznictwo).

68 — Zobacz w szczególności moja opinia w ww. sprawie Prym i Prym Consumer przeciwko Komisji, pkt 27; wyrok z dnia 25 października 2007 r. w sprawie C-167/ 06 P Komninou i in. przeciwko Komisji, pkt 24.

69 — Zobacz pkt 80–85 skargi Alstom w pierwszej instancji, a w szczególności pkt 83.

118. Tymczasem z tego właśnie zazębienia się grzywny podlegającej solidarnej zapłacie przez Arevę i jej dawne spółki zależne z grzywną podlegającą solidarnej zapłacie przez Alstom i Areva T&D SA wynika podważana w ramach odwołań „faktyczna" odpowiedzialność solidarna Arevy i Alstomu. Ponadto w ramach zastrzeżenia dotyczącego naruszenia zasady pewności prawa, podniesionego w tym samym zarzucie w pierwszej instancji, Alstom wyraźnie wskazał na brak pewności co do wykonania kary, wynikający ze stosowania przez Komisję reguł odpowiedzialności solidarnej [70].

119. Należy więc stwierdzić, że nawet jeśli Alstom nie podniósł konkretnie przed Sądem, jak uczynił to w postępowaniu odwoławczym, zastrzeżenia, że wprowadzenie faktycznej odpowiedzialności solidarnej, pod tą nazwą [71], między Alstomem i Arevą prowadziło do naruszenia zasady indywidualizacji kar i pewności prawa, to jednak wyraźnie stwierdził w ramach zarzutu opierającego się dokładnie na tych samych podstawach prawnych, co zarzut podniesiony w odwołaniu, że założenie, z którego taka faktyczna odpowiedzialność solidarna wynika, mianowicie zazębienie się obu grzywien podlegających solidarnej zapłacie pomiędzy spółką zależną a kolejnymi spółkami dominującymi, prowadziło do takiego naruszenia.

120. W tych okolicznościach uważam, że nie można uznać, iż zastrzeżenia podniesione przez Alstom w odwołaniu zmieniają przedmiot sporu w sposób wymagający uznania ich za niedopuszczalne. Owe zastrzeżenia stanowią raczej rozwinięcie zarzutów podniesionych przed Sądem. Moim zdaniem muszą one zatem zostać uznane za dopuszczalne w odniesieniu do Alstomu.

121. W przypadku Arevy sytuacja jest natomiast nieco odmienna. Areva, podobnie jak Alstom, podniosła bowiem w pierwszej instancji zarzut (czwarty) oparty na naruszeniu reguł dotyczących odpowiedzialności solidarnej, który w sposób wyraźny dotyczył tylko skazania Areva T&D SA i Alstomu na solidarną zapłatę grzywny, a nie wprowadzenia faktycznej odpowiedzialności solidarnej kolejnych spółek dominujących. W ramach tego zarzutu Areva podniosła, że błędne stosowanie reguł dotyczących odpowiedzialności solidarnej spowodowało naruszenie zasady pewności prawa [72], lecz nie podniosła w tym zakresie zastrzeżenia dotyczącego naruszenia zasady indywidualizacji kar. Ponadto, przeciwnie niż w przypadku Alstomu, z pism Arevy nie wynika, że zakwestionowała ona *wyraźnie* przed Sądem w ramach tego zarzutu okoliczność, że nałożona na nią grzywna stanowiła integralną część grzywny podlegającej solidarnej zapłacie przez Alstom i Areva T&D SA. Zatem w przypadku Arevy związek między zarzutem podniesionym w pierwszej instancji i nowym zastrzeżeniem podniesionym w odwołaniu jest słabszy niż u Alstomu.

122. Jednakże w niniejszej sprawie, po pierwsze, Areva podniosła w pierwszej instancji zarzut opierający się, przynajmniej w części, na tej samej podstawie prawnej co podniesiony w odwołaniu, mianowicie zarzut oparty na naruszeniu zasady pewności prawa przy stosowaniu reguł dotyczących odpowiedzialności solidarnej. Po drugie, w ramach argumentacji odnoszącej się do naruszenia reguł dotyczących odpowiedzialności solidarnej [73] wspomniała o kwestiach dotyczących związku powstającego między nią i Alstomem z uwagi na podwójne skazanie na solidarną zapłatę grzywny jej samej i Areva T&D SA, z jednej strony, oraz Alstomu i Areva T&D SA, z drugiej strony. Po trzecie, jak wynika z pkt 101 powyżej, Areva, w przeciwieństwie do Alstomu, zażądała wyraźnie negatywnej oceny faktu stosowania przez Sąd reguł dotyczących odpowiedzialności solidarnej, ponieważ prowadziło to do powstania „faktycznej" odpowiedzialności solidarnej. Tymczasem z orzecznictwa wynika w tym względzie, że wnoszący odwołanie jest uprawniony do wniesienia odwołania, w którym podnosi przed Trybunałem zarzuty wynikające z zaskarżonego wyroku, mające na celu podważenie jego

70 — Idem, pkt 77.

71 — Strony wydają się inspirować użyciem wyrażenia „faktyczna odpowiedzialność solidarna" w sposób przyjęty w wyroku w sprawie Trioplast, do którego odnoszą się wielokrotnie.

72 — W szczególności w piątej części rzeczonego zarzutu czwartego.

73 — W szczególności w ramach trzeciej, czwartej i szóstej części zarzutu czwartego.

zasadności[74]. Po czwarte, należy jeszcze zauważyć, z jednej strony, że – jak zaznaczyłem w pkt 117 i 118 powyżej – kwestia zazębienia się dwóch grzywien podlegających solidarnej zapłacie została podniesiona przez Alstom przed Sądem, tak że ta kwestia nie była całkowicie nieobecna w toczącym się przed nim sporze, a z drugiej strony, że Sąd połączył obie sprawy i wydał jeden wyrok, w którym odpowiada na wszystkie zarzuty podniesione przed nim przez strony[75].

123. Moim zdaniem w tych szczególnych okolicznościach można uznać, iż zastrzeżenie, że wprowadzenie faktycznej odpowiedzialności solidarnej Arevy i Alstomu narusza zasadę pewności prawa, nie zmienia przedmiotu sporu określonego przed Sądem. Jednakże, zważywszy, że zastrzeżenie dotyczące naruszenia zasady indywidualizacji kar nie zostało podniesione w pierwszej instancji przez Arevę ani przez jej dawne spółki zależne, współwystępujące jako skarżące przed Sądem (obecnie spółki zależne od Alstomu i współwystępujące razem z Alstomem jako wnoszące odwołanie w sprawie C-253/11 P), winno ono moim zdaniem zostać uznane za niedopuszczalne w ich przypadku.

ii) Co do istoty

124. Zarówno Areva, jak i spółki grupy Alstom zarzucają w istocie Sądowi, że naruszył zasadę pewności prawa i indywidualizacji kar, potwierdzając stosowanie reguł dotyczących odpowiedzialności solidarnej w sposób dokonany przez Komisję, które doprowadziło do powstania faktycznej odpowiedzialności solidarnej Arevy i Alstomu – dwóch spółek, które nigdy nie stanowiły jednolitego podmiotu gospodarczego.

125. W tym względzie należy najpierw przypomnieć, że zasada pewności prawa stanowi ogólną zasadę prawa Unii, która wymaga w szczególności, aby akty instytucji Unii były jasne i precyzyjne oraz umożliwiały zainteresowanym dokładne zapoznanie się z zakresem obowiązków, które na nich nakładają, oraz aby mogli oni poznać jednoznacznie swoje prawa i obowiązki i podjąć w związku z tym odpowiednie działania[76]. Owa zasada jest szczególnie rygorystycznie stosowana wówczas, gdy chodzi o akt, który może wywoływać konsekwencje finansowe, aby umożliwić zainteresowanemu dokładne zapoznanie się z zakresem nałożonych na niego przez akt obowiązków[77].

126. Należy również przypomnieć, że zgodnie z zasadą indywidualizacji kar, która jest konsekwencją zasady odpowiedzialności osobistej mającej zastosowanie w każdym postępowaniu administracyjnym mogącym prowadzić do nałożenia sankcji na podstawie prawa konkurencji[78], osoba może zostać ukarana wyłącznie za czyny, które są jej indywidualnie zarzucane. Zatem zgodnie z tą zasadą czyn karalny można przypisać tylko temu, kto go popełnił[79], w związku z czym kary nie może ponieść nikt inny jak tylko podmiot, który zawinił[80].

74 — Zobacz moja opinia w ww. sprawach połączonych Komisja przeciwko Siemens Österreich i in., pkt 139, 140; wyrok z dnia 29 listopada 2007 r. w sprawie C-176/06 Stadtwerke Schwäbisch Hall i in. przeciwko Komisji, pkt 17.

75 — Tymczasem dwie sprawy, nawet połączone, pozostają dwiema odrębnymi sprawami, o dwóch przedmiotach, które niekoniecznie się pokrywają. Jednakże z orzecznictwa wynika, że w przypadku gdy Sąd połączył dwie sprawy i wydał jeden wyrok, w którym odpowiada na wszystkie zarzuty przedstawione przez strony postępowania przed nim, uznanie pewnego związku między zarzutami i argumentami podniesionymi przez poszczególne strony postępowania przed Sądem może być dopuszczalne w ramach odwołania. Zobacz podobnie wyroki: z dnia 11 lipca 2013 r. w sprawie C-444/11 P Team Relocations i in. przeciwko Komisji, pkt 34; z dnia 24 marca 2011 r. w sprawie C-369/09 P ISD Polska i in. przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-2011, pkt 85 i przytoczone tam orzecznictwo.

76 — Zobacz podobnie wyrok z dnia 29 marca 2011 r. w sprawie C-352/09 P ThyssenKrupp Nirosta przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-2359, pkt 81; ww. wyrok w sprawach połączonych ArcelorMittal Luxembourg przeciwko Komisji i Komisja przeciwko ArcelorMittal Luxembourg i in., pkt 68.

77 — Zobacz opinia rzecznika generalnego Y. Bota przedstawiona w dniu 11 września 2007 r. w sprawie C-408/04 P Komisja przeciwko Salzgitter (wyrok z dnia 22 kwietnia 2008 r.), Zb.Orz. s I-2767, pkt 298 i przytoczone tam orzecznictwo.

78 — Jeśli chodzi o bardziej szczegółową analizę zasad odpowiedzialności osobistej oraz indywidualizacji sankcji, odsyłam do mojej opinii w ww. sprawie Komisja przeciwko Siemens Österreich i in., pkt 74 i nast.

79 — Zobacz pkt 63 opinii rzecznika generalnego D. Ruiza-Jaraba Colomera przedstawionej w dniu 11 lutego 2003 r. w sprawach połączonych C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P i C-219/00 P Aalborg Portland i in. przeciwko Komisji (wyrok z dnia 7 stycznia 2004 r.), Rec. s. I-123.

80 — Zobacz opinia rzecznika generalnego Y. Bota przedstawiona w dniu 26 października 2010 r. w ww. sprawach połączonych ArcelorMittal Luxembourg przeciwko Komisji i Komisja przeciwko ArcelorMittal Luxembourg i in., pkt 181.

– W przedmiocie wprowadzenia faktycznej odpowiedzialności solidarnej

127. W niniejszym przypadku Komisja nałożyła na Alstom grzywnę w wysokości 53 550 000 EUR, którą Sąd – w związku ze zmianą grzywny – zmniejszył do 48 195 000 EUR, przy czym zarówno Komisja, jak i Sąd uznają Areva T&D SA za podmiot odpowiedzialny za zapłatę tej grzywny w odniesieniu do całości tej kwoty. W przypadku kwoty nałożonej na Areva T&D SA Areva i jej dwie inne dawne spółki zależne są solidarnie odpowiedzialne razem z Areva T&D SA do wysokości 25 500 000 EUR (obniżonej do 20 400 000 EUR w następstwie zmiany dokonanej przez Sąd). Spółka zależna będąca przedmiotem przeniesienia, Areva T&D SA, jest zatem solidarnie odpowiedzialna za zapłatę grzywny jednocześnie ze swoją dawną i nową spółką dominującą.

128. W tym względzie należy stwierdzić, że bezsporne jest, iż Areva i Alstom nigdy nie stanowiły jednolitego podmiotu gospodarczego, a zatem nie stanowiły razem jednego przedsiębiorstwa w rozumieniu prawa konkurencji. W niniejszej sprawie to spółka zależna, mianowicie Areva T&D SA, stanowiła jednolity podmiot gospodarczy kolejno z Alstomem w okresie od dnia 7 grudnia 1992 r. do dnia 8 stycznia 2004 r. i z Arevą i jej dawnymi spółkami zależnymi od dnia 9 stycznia do dnia 11 maja 2004 r. To właśnie z tego powodu Komisja, a następnie Sąd obciążyli odpowiedzialnością solidarną de jure wyłącznie spółkę zależną i jej kolejne spółki dominujące. Komisja i Sąd nie wprowadzają odpowiedzialności solidarnej de jure spółek dominujących.

129. Tymczasem zgodnie z celem właściwym dla odpowiedzialności solidarnej [81] Komisja posiada całkowitą swobodę w zakresie żądania zapłaty kwoty grzywny przez jedną czy drugą z osób prawnych, do których została skierowana decyzja, w zależności od ich możliwości płatniczych. Tak więc w ramach konstrukcji odpowiedzialności solidarnej, o której mowa w pkt 127 powyżej, Komisja może żądać zapłaty grzywny w całości lub w części od spółki zależnej lub od którejkolwiek ze spółek dominujących, które kolejno ją kontrolowały, aż do zapłaty całości grzywny.

130. Jednakże jest oczywiste, że przy takiej konstrukcji odpowiedzialności solidarnej wyegzekwowanie grzywny od jednej ze spółek dominujących w nieunikniony sposób wpływa na dochodzenie grzywny od drugiej z nich. Zatem jeżeli Komisja otrzyma od Alstomu zapłatę całości grzywny, spółka zależna (Areva T&D SA, obecnie Alstom Grid SAS) będzie całkowicie zwolniona z obowiązku zapłaty grzywny wobec Komisji, w związku z czym Areva i jej pozostałe dawne spółki zależne, dłużnicy solidarni razem z Areva T&D SA, będą również zwolnione wobec Komisji. Natomiast jeśli Areva zapłaci swoją grzywnę Komisji, spółka zależna i zobowiązany razem z nią dłużnik solidarny Alstom będą zwolnieni do wysokości kwoty zapłaconej Komisji przez Arevę.

131. Właśnie o takiej „faktycznej” odpowiedzialności solidarnej mówią Alstom i Areva.

– W przedmiocie naruszenia zasad indywidualizacji kar i pewności prawa

132. Czy taka konstrukcja stosunków wynikających z odpowiedzialności solidarnej między osobami prawnymi skazanymi za naruszenie reguł konkurencji, która prowadzi do powstania faktycznej odpowiedzialności solidarnej między spółkami dominującymi, które nigdy nie stanowiły jednolitego podmiotu gospodarczego, stanowi naruszenie zasad pewności prawa i indywidualizacji kar?

133. W niniejszej sprawie, z jednej strony, zastosowanie reguł dotyczących odpowiedzialności solidarnej dokonane przez Komisję i potwierdzone przez Sąd prowadziłoby do naruszenia zasady indywidualizacji kar przypomnianej w pkt 126 powyżej, gdyby w ramach opisanej powyżej konstrukcji odpowiedzialności solidarnej osoba prawna, od której Komisja dochodzi uiszczenia grzywny, była zobowiązana do zapłaty grzywny za czyny karalne, których nie można przypisać przedsiębiorstwu, za które zostaje pociągnięta do odpowiedzialności za naruszenie, a w szczególności w niniejszej sprawie

81 — Zobacz w tym zakresie pkt 52 mojej opinii w ww. sprawie Komisja przeciwko Siemens Österreich i in.

za czyny karalne popełnione w okresie, w którym dana osoba prawna nie mogła już (lub jeszcze) zostać pociągnięta do odpowiedzialności z tytułu postępowania noszącego znamiona naruszenia, gdyż nie stanowiła już (lub jeszcze) części jednolitego podmiotu gospodarczego odpowiedzialnego za to postępowanie.

134. Z drugiej strony doszłoby do naruszenia zasady pewności prawa, gdyby wskutek zastosowania konstrukcji odpowiedzialności solidarnej, przyjętej w spornej decyzji i potwierdzonej w zaskarżonym wyroku, zainteresowani – mianowicie osoby prawne ukarane za zachowanie noszące znamiona naruszenia przypisane jednostce gospodarczej, do której należały – nie mogli poznać w sposób dokładny i jednoznaczny zakresu obowiązków, które akty instytucji – mianowicie sporna decyzja i zaskarżony wyrok w zakresie, w jakim potwierdza on konstrukcję odpowiedzialności solidarnej – na nie nałożyły.

135. W niniejszej sprawie, jak zaznaczyłem w pkt 128, Areva i Alstom nigdy nie stanowiły jednolitego podmiotu gospodarczego, a zatem nie stanowiły razem jednego przedsiębiorstwa w rozumieniu prawa konkurencji. Natomiast tworzyły one, wraz ze spółką zależną Areva T&D SA, kolejno dwa różne podmioty gospodarcze, z których każdy odpowiada indywidualnie za udział w kartelu w innym czasie i w innych okolicznościach.

136. Ponadto należy stwierdzić, że w niniejszej sprawie odpowiedzialność każdej ze spółek dominujących jest w całości pochodną odpowiedzialności spółki zależnej, tak że w zakresie, w jakim Komisja postanowiła w ramach przysługującego jej uznania [82] skazać spółkę dominującą na zapłatę grzywny solidarnie ze spółką zależną, odpowiedzialność spółki dominującej nie może być większa niż spółki zależnej [83]. W tych okolicznościach kwoty nałożone przez Komisję na spółki dominujące są maksymalnymi kwotami, do wysokości których ustala się poszczególne przypadki odpowiedzialności solidarnej kolejnych spółek dominujących i spółki zależnej [84].

137. Jak stwierdził Sąd w pkt 220 zaskarżonego wyroku w odniesieniu do Alstomu, prawdą jest, że sporna decyzja ustanawia osobistą odpowiedzialność spółek dominujących za popełnienie naruszenia.

138. Jednakże w przypadku takim jak ten w niniejszej sprawie, gdy obie spółki dominujące nigdy nie tworzyły razem jednego podmiotu gospodarczego, a Komisja postanowiła je pociągnąć do odpowiedzialności solidarnej wraz ze spółką zależną, zasada indywidualizacji kar wymaga, by grzywna, na którą każda z nich jest skazana, nie przekraczała jej udziału w odpowiedzialności solidarnej. Udział ten odpowiada przypisanej każdej ze spółek dominujących części łącznej kwoty, do wysokości której spółka zależna jest obciążona solidarnie z kolejnymi spółkami dominującymi [85].

139. W niniejszej sprawie konstrukcja odpowiedzialności solidarnej, która została przyjęta przez Komisję i potwierdzona przez Sąd, wywołuje w tym względzie problemy. W braku bowiem związku między kwotą grzywny, którą zostaje obciążona spółka zależna – Areva T&D SA, i kwotami grzywien, którymi zostały obciążone solidarnie z nią kolejne spółki dominujące, nie jest możliwe określenie, która grzywna odpowiada indywidualnej odpowiedzialności każdego z odrębnych podmiotów gospodarczych, o których mowa w pkt 135. Wręcz przeciwnie z tej sytuacji wynika z jednej strony, że pierwszy z tych podmiotów gospodarczych (ustanowiony przez Alstom i Areva T&D SA) odpowiada za całą grzywnę, nawet jeśli nie popełnił naruszenia przez cały okres, za który grzywna zostaje nałożona (to jest okres

82 — Zobacz w tym względzie wyrok z dnia 24 września 2009 r. w sprawach połączonych C-125/07 P, C-133/07 P, C-135/07 P i C-137/07 P Erste Group Bank i in. przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-8681, pkt 81–84, a także moja opinia w ww. sprawie Komisja przeciwko Siemens Österreich i in., pkt 81.

83 — Zobacz w tym względzie wyrok z dnia 22 stycznia 2013 r. w sprawie C-286/11 P Komisja przeciwko Tomkins, pkt 43, który utrzymał w mocy ww. wyrok w sprawie Tomkins przeciwko Komisji, w szczególności pkt 38.

84 — Zobacz podobnie ww. wyrok w sprawie Trioplast, pkt 168.

85 — Ibidem, pkt 169.

od dnia 7 grudnia 1992 r. do dnia 11 maja 2004 r.), a z drugiej strony że odpowiedzialność drugiego podmiotu (ustanowionego przez Areva T&D SA, Arevę i pozostałe dawne spółki zależne od niej) przekracza istotnie część kwoty grzywny ustalonej w odniesieniu do całego naruszenia w rozpatrywanym okresie. Sytuacja taka nie jest moim zdaniem zgodna z zasadą indywidualizacji kar.

140. Ponadto w zakresie, w jakim spółki dominujące nie są w stanie określić jednoznacznie dokładnej kwoty grzywny, którą powinny zapłacić z uwagi na okres, w odniesieniu do którego są one solidarnie odpowiedzialne za naruszenie wraz z ich spółką zależną, również należy stwierdzić naruszenie zasady pewności prawa.

141. Wydaje mi się, że problemy wynikają w rzeczywistości z faktu, że w spornej decyzji Komisja potraktowała grupę Areva i grupę Alstom jako jednolity podmiot już na początku obliczania grzywny[86]. Bez potrzeby ustosunkowania się konkretnie do tej kwestii pragnę zauważyć w tym względzie, iż bez znaczenia sama w sobie jest podniesiona przez Komisję okoliczność, że w sprawie Trioplast Sąd uznał, iż podejście polegające na nałożeniu na spółkę dominującą takiej samej kwoty wyjściowej grzywny jak kwota wyjściowa nałożona na spółkę zależną, która bezpośrednio uczestniczyła w kartelu, bez dokonywania podziału tej kwoty w przypadku następowania po sobie kilku spółek dominujących, nie może zostać uznane za niewłaściwe. Po pierwsze, niniejsze odwołania dotyczą bowiem stosowania reguł odpowiedzialności solidarnej, a nie metody użytej do obliczenia grzywny. Po drugie, argument ten jest bezskuteczny, ponieważ nawet jeśli wspomniana metoda nie była błędna sama w sobie, nie ma to wpływu na to, że w niniejszej sprawie konstrukcja odpowiedzialności solidarnej przyjęta przez Komisję i potwierdzona przez Sąd prowadzi do naruszenia zasady indywidualizacji kar i pewności prawa.

142. Należy ponadto zauważyć, że zasada odpowiedzialności w częściach równych, ustanowiona przez Sąd w pkt 215 zaskarżonego wyroku i omówiona w pkt 100 powyżej, nie jest w stanie zaradzić stanowi niepewności.

143. Po pierwsze, jak już bowiem wskazałem w pkt 88 i 89 mojej opinii w ww. sprawie Komisja przeciwko Siemens Österreich i in. i jak wyjaśnię w pkt 155 i nast., nie wykazano, że zasada taka istnieje na gruncie prawa konkurencji Unii.

144. Po drugie, w każdym razie nawet gdyby taka zasada istniała, nie byłaby ona w stanie zaradzić wątpliwościom wynikającym z konstrukcji odpowiedzialności solidarnej przyjętej w tym konkretnym przypadku. Wydaje mi się bowiem, że jej zastosowanie w niniejszej sprawie związane jest z ryzykiem uzależnienia łącznej kwoty grzywny, za którą osoba prawna jest rzeczywiście odpowiedzialna, od dyskrecjonalnego wyboru Komisji w sprawie dłużnika, od którego zamierza ona dochodzić grzywny.

86 — Zobacz motyw 486 spornej decyzji.

W istocie kwota ta może różnić się w zależności od tego, czy Komisja zdecyduje się dochodzić grzywny od tego [87] czy innego [88] dłużnika, co wydaje mi się w ogóle niedopuszczalne, a w szczególności w sytuacji, w której dłużnicy nigdy nie należeli do jednolitego podmiotu gospodarczego.

145. Jeśli chodzi o wniosek Komisji o zastąpienie uzasadnienia, to w zakresie, w jakim zmierza on do zakwestionowania jej kompetencji do określania stosunków wewnętrznych między dłużnikami solidarnymi z tytułu grzywny, uważam, że należy go oddalić z powodów wskazanych w pkt 160–163, 169 i 173 poniżej, oraz z powodów wskazanych bardziej szczegółowo w ramach analizy zarzutów pierwszego i trzeciego odwołania Komisji w ww. sprawie Komisja przeciwko Siemens Österreich i in., zawartej w pkt 42–91 mojej opinii w rzeczonej sprawie. W pozostałym zakresie wydaje mi się, że Komisja nie tyle wnosi o zastąpienie uzasadnienia, co raczej wysuwa argumenty mające na celu podważenie zastrzeżeń podniesionych przez wnoszące odwołania. W świetle powyższych rozważań argumenty te powinny jednak zostać oddalone.

146. Moim zdaniem z całości powyższych rozważań wynika, że zastrzeżenia oparte na naruszeniu prawa przy stosowaniu reguł dotyczących odpowiedzialności solidarnej, prowadzącym do naruszenia zasad pewności prawa i indywidualizacji kar w związku z wprowadzeniem faktycznej odpowiedzialności solidarnej Arevy i Alstomu, powinny zostać uwzględnione, pamiętając jednak, że zastrzeżenie dotyczące naruszenia zasady indywidualizacji kar jest, jak wskazałem w pkt 123 powyżej, niedopuszczalne w przypadku Arevy.

3. W przedmiocie niewłaściwego stosowania reguł dotyczących odpowiedzialności solidarnej, prowadzącego do naruszenia zasad pewności prawa i indywidualizacji kar oraz art. 7 WE, a także w przedmiocie naruszenia obowiązku uzasadnienia

a) Argumenty stron

i) Argumenty Arevy i spółek grupy Alstom

147. W ramach zarzutu trzeciego Areva oraz w ramach pierwszej części zarzutu czwartego, ostatniego zastrzeżenia drugiej części zarzutu czwartego i trzeciej części zarzutu drugiego spółek grupy Alstom wnoszące odwołania podnoszą błędy w wykładni i stosowaniu pojęcia odpowiedzialności solidarnej za zapłatę grzywny, które ich zdaniem prowadzą do naruszenia zasad pewności prawa, indywidualizacji kar i art. 7 WE, a także do naruszenia przez Sąd obowiązku uzasadnienia.

87 — Otóż stosując zasadę odpowiedzialności w częściach równych, rozumiem sytuację w sposób następujący: gdyby Komisja postanowiła dochodzić całości grzywny w kwocie (w następstwie wyroku Sądu) 48 195 000 EUR od Alstomu, spółka ta mogłaby uzyskać zapłatę połowy tej kwoty od Areva T&D SA w drodze powództwa regresowego. Zatem Alstom zapłaciłby faktycznie w sumie połowę grzywny, mianowicie 24 097 500 EUR. Areva T&D SA musiałaby pokryć pozostałą połowę. Jednakże w odniesieniu do tej kwoty Areva i jej dwie inne dawne spółki zależne są dłużnikami solidarnymi razem z Areva T&D SA do wysokości 20 400 000 EUR, tak że Areva T&D SA mogłaby zwrócić się do trzech pozostałych dłużników solidarnych o zapłatę przypadającej na nich części tej kwoty (odpowiadającej kwocie 5 100 000 EUR w przypadku każdego z nich), przy czym jedynie Areva T&D SA byłaby zobowiązana do zapłaty różnicy wynoszącej 3 697 500 EUR między grzywną, którą dzieli z Alstomem, i grzywną, do zapłaty której zobowiązane są solidarnie Areva i pozostałe dawne spółki zależne. W takim przypadku grzywna faktycznie nałożona na Alstom wyniosłaby 24 097 500 EUR, na Areva T&D SA – 8 797 500 EUR (tj. pozostałe 3 697 500 EUR + 5 100 000 EUR), a na Areva i jej dwie inne dawne spółki zależne – 5 100 000 EUR w przypadku każdej z nich.

88 — Natomiast gdyby Komisja postanowiła dochodzić grzywny najpierw od Arevy do wysokości kwoty, za zapłatę której jest ona odpowiedzialna solidarnie razem z Areva T&D SA i dwiema innymi dawnymi spółkami zależnymi, to – jak rozumiem – sytuacja wyglądałaby następująco: Areva byłaby zobowiązana do zapłaty grzywny wynoszącej 20 400 000 EUR, a następnie mogłaby ona uzyskać od swych dłużników solidarnych zapłatę ich części (tj. od każdego 5 100 000 EUR), ewentualnie w drodze powództwa regresowego. Do zapłaty na rzecz Komisji pozostałaby część grzywny w wysokości 27 795 000 EUR. Następnie Alstom i Areva T&D SA podzieliłyby między siebie w częściach równych rzeczoną kwotę, a także ewentualnie kwotę 5 100 000 EUR zapłaconą przez Areva T&D SA na rzecz Arevy. W takim przypadku zatem grzywna faktycznie nałożona na Alstom wyniosłaby 13 897 500 EUR (tj. połowę 27 795 000 EUR) lub ewentualnie 16 447 500 EUR (gdyby miała uczestniczyć w zapłacie kwoty 5 100 000 EUR obciążającej Areva T&D), na Areva T&D SA – 18 997 500 EUR (tj. 13 897 500 + 5 100 000 EUR) lub ewentualnie – 16 447 500 EUR, a grzywna faktycznie nałożona na Arevę i jej dwie inne dawne spółki zależne wynosiłaby 5 100 000 EUR w przypadku każdej z nich.

148. Po pierwsze, zarówno Areva, jak i spółki grupy Alstom kwestionują zasadę odpowiedzialności w częściach równych ustanowioną w pkt 215 zaskarżonego wyroku [89]. Z jednej strony zasada ta jest nowa i pozbawiona podstawy prawnej, ponieważ Sąd nie mógł jej znaleźć w wyroku w sprawie Aristrain przeciwko Komisji [90], do którego Sąd odsyła, zważywszy, że nie jest on istotny dla sprawy. Z drugiej strony zdaniem Alstomu zasada ta jest również niezgodna z prawem, gdyż mechanizm odpowiedzialności solidarnej reguluje jedynie stosunki między wierzycielem i dłużnikami solidarnymi, nie zaś stosunki wewnętrzne między dłużnikami solidarnymi [91]. Tak więc Sąd, opierając się na zasadzie odpowiedzialności w częściach równych, podczas gdy taka zasada jest sprzeczna z pojęciem odpowiedzialności solidarnej na gruncie prawa Unii, naruszył prawo w zakresie, w jakim uznał, że każda z ukaranych spółek mogła określić na podstawie spornej decyzji tę część grzywny, jaką powinna pokryć w stosunkach ze swymi dłużnikami solidarnymi [92]. Ponadto, ponieważ sporna decyzja nie pozwoliła tym spółkom na jednoznaczne zapoznanie się ze sposobem podziału grzywny, Sąd naruszył w wyroku zasady pewności prawa i indywidualizacji kar.

149. Po drugie, Alstom twierdzi też, że Sąd, opierając się na zasadzie odpowiedzialności w częściach równych, naruszył prawo, gdy stwierdził, iż Komisja nie przekazała sądowi krajowemu lub sądowi polubownemu uprawnienia do ustalenia przypadających na nie udziałów w zapłacie grzywny [93]. Do Komisji należało określenie udziału każdego dłużnika z uwzględnieniem okoliczności niniejszej sprawy i cech charakterystycznych przedsiębiorstwa. W przypadku gdy – tak jak w niniejszej sprawie – Komisja nie dokonuje takiego określenia, przekazuje to uprawnienie w sposób dorozumiany osobom trzecim, mianowicie sądowi krajowemu lub sądowi polubownemu, z naruszeniem art. 7 WE, podczas gdy te instancje nie posiadają kompetencji w tym zakresie.

150. Po trzecie, wnoszące odwołania utrzymują, że Sąd, uzasadniając w sposób wadliwy na podstawie takiej zasady oddalenie argumentów dotyczących naruszenia zasady pewności prawa i bezprawnego przeniesienia uprawnień Komisji [94], zmienił treść spornej decyzji w sposób sprzeczny z zamiarem Komisji, w związku z czym naruszył ciążący na nim obowiązek uzasadnienia, zastępując własną oceną ocenę Komisji. Komisja nie wspomina bowiem w spornej decyzji o takiej zasadzie. Wprost przeciwnie, Komisja broniła przed Sądem odmiennej wykładni spornej decyzji.

151. Ponadto spółki grupy Alstom kwestionują sprzeciw w przedmiocie dopuszczalności zarzutu dotyczącego bezprawnego przeniesienia uprawnień Komisji. Nie chodzi tu o zarzut nowy, ponieważ Alstom podniósł ów argument przed Sądem. W każdym razie zarzut ten jest nierozerwalnie związany z zarzutem dotyczącym naruszenia zasady indywidualizacji kar. Wnosząc o uchylenie zaskarżonego wyroku, kwestionują one również zastąpienie uzasadnienia, którego żąda Komisja.

ii) Argumenty Komisji

152. Twierdząc, że zastrzeżenia wniesione przez Arevę i spółki grupy Alstom powinny zostać oddalone, Komisja zgadza się jednak z niektórymi kwestiami podniesionymi przez nie i wnosi w tym względzie do Trybunału o zastąpienie uzasadnienia. W szczególności Komisja zgadza się z uwagą, że ww. wyrok w sprawie Aristrain przeciwko Komisji nie ma znaczenia dla niniejszej sprawy. Przeciwnie, Komisja uważa, że argument Alstomu dotyczący podobno niezgodnego z prawem przeniesienia uprawnienia Komisji w zakresie stosowania sankcji jest niedopuszczalny, ponieważ chodzi tu o nowy argument, którego Alstom nie podniósł przed Sądem.

89 — Zobacz pkt 100 niniejszej opinii.

90 — Wyrok z dnia 2 października 2003 r. w sprawie C-196/99 P, Rec. s. I-11005.

91 — Areva zgadza się natomiast ze stanowiskiem Sądu zawartym w pkt 214 zaskarżonego wyroku, zgodnie z którym odpowiedzialność solidarna reguluje nie tylko stosunki między wierzycielem i dłużnikami, ale także pomiędzy samymi dłużnikami.

92 — Punkt 226 zaskarżonego wyroku.

93 — Idem.

94 — Ibidem, pkt 210–218, 236.

153. W istocie Komisja twierdzi, że argumentacja wnoszących odwołania jest oparta na błędnym założeniu, że Komisja przeniosła bezprawnie swoje uprawnienia, nie ustaliwszy w spornej decyzji stosunków wewnętrznych między dłużnikami, a szczególnie ich udziału w odpowiedzialności solidarnej. Argumentacja ta jest przede wszystkim niespójna. Jeżeli bowiem Areva i Alstom uważały, że Komisja była wyłącznie uprawniona do uregulowania stosunków między dłużnikami, to trudno zrozumieć, dlaczego same rozstrzygnęły tę kwestię w sposób umowny. Ponadto Areva i spółki grupy Alstom zaakceptowały w swoich odwołaniach to, że kwestia ich udziału może zostać uregulowana przez sądy krajowe lub sądy polubowne, co wyklucza jakiekolwiek bezprawne przeniesienie podobno wyłącznego uprawnienia Komisji. W każdym razie wbrew temu, co Sąd dał do zrozumienia w zaskarżonym wyroku [95], Komisja nie dysponuje żadnym uprawnieniem do określania części przypadających poszczególnym dłużnikom, w związku z czym nie można mówić o bezprawnym przeniesieniu takiego uprawnienia i nie można też wywnioskować na podstawie milczenia decyzji nakładającej grzywnę podlegającą solidarnej zapłacie, że dłużnicy są zobowiązani w częściach równych.

154. Wreszcie w odniesieniu do pkt 213–215 oraz pkt 222, 236 i 257 zaskarżonego wyroku, które odwołują się do pojęcia udziałów w odpowiedzialności solidarnej, Komisja uważa, że są one wadliwe pod względem prawnym i że Trybunał powinien zastąpić uzasadnienie zawarte w tych punktach nowym uzasadnieniem. Komisja twierdzi, że Sąd niewłaściwie ocenił ograniczenia, którym podlegają uprawnienia i obowiązki, odpowiednio, przyznane i nałożone przez art. 23 rozporządzenia nr 1/2003 na Komisję, i naruszył w ten sposób porządki prawne państw członkowskich oraz swobodę zawierania umów przysługującą stronom. Jej uprawnienie do nakładania grzywien dotyczy jedynie stosunków zewnętrznych, mianowicie stosunków między Komisją i przedsiębiorstwem będącym adresatem decyzji, które jest zobowiązane do zapłaty grzywny. Sam fakt, że ustalenie w stosunkach zewnętrznych dłużników odpowiedzialnych solidarnie rodzi pewne skutki prawne, nie może prowadzić do powstania po stronie Komisji obowiązku określenia ich udziałów w odpowiedzialności w ich stosunkach wewnętrznych.

b) Analiza

155. Po pierwsze, co się tyczy zasady odpowiedzialności w częściach równych, do której odnosi się Sąd w pkt 215 zaskarżonego wyroku, a którą omówiłem w pkt 100 powyżej, przedstawiłem w pkt 88 i 89 mojej opinii w ww. sprawie Komisja przeciwko Siemens Österreich i in. moje wątpliwości co do zasadności rzeczonej zasady utworzonej przez Sąd.

156. Moim zdaniem owa zasada, która – jak się wydaje– została zapożyczona przez Sąd z systemu prawnego zobowiązania solidarnego istniejącego na gruncie prawa prywatnego, przewidzianego w porządkach prawnych niektórych państw członkowskich [96], jest bowiem, z jednej strony, niezgodna z zasadami odpowiedzialności osobistej i indywidualizacji kar, ponieważ wprowadza pewnego rodzaju domniemanie jednakowej odpowiedzialności dłużników solidarnych za zapłatę grzywny za udział w jednolitym zachowaniu przedsiębiorstwa, który niekoniecznie jest taki sam w przypadku wszystkich zainteresowanych podmiotów.

157. Z drugiej strony uważam, że jest ona pozbawiona podstawy prawnej lub przynajmniej odpowiedniego uzasadnienia. W pkt 88 mojej opinii w ww. sprawie Komisja przeciwko Siemens Österreich i in. zauważyłem, że w celu uzasadnienia zasady takiej jak zasada odpowiedzialności w częściach równych ustanowiona przez Sąd nie wystarczy odwołać się w sposób ogólny do systemu prawnego zobowiązań prywatnoprawnych bez podania jakiegokolwiek innego wyjaśnienia co do powodów, dla których zasada oparta na takim systemie miałaby zastosowanie na gruncie prawa

95 — W szczególności w pkt 215 i 229 zaskarżonego wyroku.

96 — Zobacz w tym względzie w szczególności pkt 155 ww. wyroku w sprawie Siemens Österreich i in. przeciwko Komisji. Wyrok ten, który dotyczy tej samej spornej decyzji i który został ogłoszony tego samego dnia, co zaskarżony wyrok, jest przedmiotem postępowania odwoławczego w ww. sprawie Komisja przeciwko Siemens Österreich i in. Tak jak wskazałem w pkt 2 niniejszej opinii, przedstawiam opinię w tamtej sprawie równocześnie z niniejszą opinią.

konkurencji, podczas gdy charakter obowiązku zapłaty ciążącego na osobach, na które Komisja nałożyła grzywny podlegające zapłacie solidarnej z powodu naruszenia prawa konkurencji, które ma charakter quasi-karny [97], różni się od charakteru obowiązku spoczywającego na dłużnikach solidarnych na gruncie prawa prywatnego.

158. W mojej wyżej wymienionej opinii przyznałem się ponadto do pewnej trudności w uznaniu zasadności odniesienia zawartego też w pkt 215 zaskarżonego wyroku do pkt 100 i 101 ww. wyroku w sprawie Aristrain przeciwko Komisji. W wyroku tym bowiem Trybunał nie uznał zasady ustanowionej przez Sąd w zaskarżonym wyroku. Trybunał zarzucił raczej Sądowi, że nie zakwestionował braku uzasadnienia decyzji Komisji, która nałożyła grzywnę na spółkę, przypisując jej zachowanie innej spółki z nią powiązanej, lecz nie wykazując, że stanowiły one jedną jednostkę gospodarczą. W tamtej sprawie nie chodziło zatem nawet o skazanie na solidarną zapłatę grzywny kilku podmiotów [98].

159. Wynika stąd, że w celu oddalenia zarzutów i zastrzeżeń dotyczących naruszenia zasady pewności prawa Sąd nie mógł oprzeć się na tej zasadzie, uznając w pkt 215 zaskarżonego wyroku, że każda ze spółek, którą skazano na solidarną zapłatę grzywny, może dowiedzieć się jednoznacznie, jaka część kwoty grzywny na nią przypada.

160. W tym względzie należy jeszcze zauważyć, że – jak już wskazałem w pkt 85 i 86 mojej opinii w ww. sprawie Komisja przeciwko Siemens Österreich i in. – gdy w momencie wydania decyzji Komisji jednolity podmiot gospodarczy nie istnieje już w formie, w jakiej istniał, gdy dokonano naruszenia, to jeśli Komisja postanowi, w ramach przysługującego jej uznania, skazać na solidarną zapłatę osoby prawne, które nie stanowią już razem takiego jednolitego podmiotu gospodarczego, zasada indywidualizacji kar rodzi wymogi w zakresie pewności prawa w odniesieniu do określenia sankcji dla rzeczonych podmiotów w ich stosunkach wewnętrznych.

161. Nawet jeśli bowiem podmioty te pozostają w stosunkach zewnętrznych odpowiedzialne wobec Komisji za zapłatę całej grzywny za naruszenie popełnione przez przedsiębiorstwo, to w zakresie, w jakim nie stanowią już jednolitego podmiotu gospodarczego w momencie wydania decyzji, podmioty te powinny móc dowiedzieć się, jaką część grzywny mają pokryć w stosunkach wewnętrznych między dłużnikami solidarnymi, z którymi nie łączą ich już powiązania gospodarcze, organizacyjne ani prawne wystarczające do tego, aby uzasadnić włączenie ich do jednej jednostki gospodarczej.

162. Wynika stąd, że w sytuacji, gdy w ramach przysługującego jej uznania [99] Komisja postanawia ustalić odpowiedzialność solidarną podmiotów, które stanowiły jedną jednostkę gospodarczą w momencie popełnienia naruszenia, ale które w momencie wydania decyzji nie są już częścią tej samej jednostki gospodarczej, rzeczona instytucja nie może uchylić się od ciążącego na niej obowiązku określenia części kwoty grzywny, jaką podmiot, którego nie łączą już powiązania uzasadniające włączenie go do jednostki gospodarczej, będzie musiał zapłacić w ramach stosunków wewnętrznych z innymi dłużnikami.

163. Należy również zauważyć w tym względzie, że wprawdzie strony mogą dowolnie, w kontekście przysługującej im swobody zawierania umów, ustalić w ramach ich stosunków prywatnoprawnych, która osoba pokrywa jaką część grzywny, jednak nie mogą one swobodnie decydować o udziałach w odpowiedzialności przypadających każdej skazanej osobie prawnej, a więc nie mogą określić odpowiednich części grzywny, które mają charakter sankcji, w związku z czym podlegają prawu

97 — Zobacz pkt 40 i przytoczone tam orzecznictwo opinii rzecznika generalnego J. Kokott przedstawionej w dniu 28 lutego 2013 r. w sprawie C-681/11 Schenker & Co. i in. (wyrok z dnia 18 czerwca 2013 r.).

98 — Zobacz moja opinia w ww. sprawie Komisja przeciwko Siemens Österreich i in., pkt 89, 93. Okoliczność, że nie chodziło o nałożenie grzywny podlegającej solidarnej zapłacie, została zresztą potwierdzona w wyroku Sądu z dnia 11 marca 1999 r. w sprawie T-156/94 Aristrain przeciwko Komisji, Rec. s. II-645, pkt 67.

99 — Zobacz orzecznictwo przytoczone w przypisie 81 niniejszej opinii.

konkurencji. To właśnie w ten sposób, podzielając stanowisko Sądu w tej kwestii, odczytuję pkt 214 zaskarżonego wyroku, w którym Sąd stwierdził, że do stron nie należy swobodne uzgadnianie, w jaki sposób podzielą między siebie kwotę nałożonej na nie grzywny. Zatem co się tyczy podnoszonego przez Komisję faktu, że dłużnicy solidarni mogą swobodnie decydować o podziale kwoty grzywny między siebie, wprawdzie jest tak w ramach ich stosunków na gruncie prawa prywatnego, jednak nie może to zaradzić wynikającemu z zasady pewności prawa wymogowi, że każda zainteresowana osoba powinna poznać w sposób dokładny i jednoznaczny zakres obowiązków, które decyzja Komisji na nią nakłada.

164. W świetle tych rozważań jestem zdania, że należy uznać, iż Sąd naruszył prawo w pkt 214–218, 222 i 236 zaskarżonego wyroku, opierając się na zasadzie odpowiedzialności w częściach równych w celu oddalenia argumentów podniesionych przed nim przez wnoszące odwołania.

165. Po drugie, co się tyczy zastrzeżenia Alstomu dotyczącego tego, że Sąd naruszył prawo, gdy stwierdził, iż Komisja nie przekazała sądowi krajowemu lub sądowi polubownemu uprawnienia do ustalenia przypadających na dłużników solidarnych udziałów w zapłacie grzywny, należy wpierw oddalić zarzut niedopuszczalności podniesiony przez Komisję, zgodnie z którym chodzi tu o nowy zarzut, który jest niedopuszczalny.

166. W tym względzie z orzecznictwa wynika, że z uwagi na to, iż strona musi móc zakwestionować wszystkie motywy niekorzystnego dla niej wyroku, w przypadku gdy Sąd połączył dwie sprawy i wydał jeden wyrok, który odpowiada na wszystkie zarzuty przedstawione przez strony postępowania przed nim, każda strona może krytykować również wywody odnoszące się do zarzutów, które zostały podniesione przed Sądem tylko przez skarżącą w drugiej sprawie połączonej, o ile te wywody są dla niej niekorzystne [100].

167. Tymczasem bezsporne jest, że Areva i jej dawne spółki zależne podniosły taki zarzut przed Sądem, który odpowiedział na niego w pkt 232–237 zaskarżonego wyroku. W tych okolicznościach, jeśli chodzi o trzy dawne spółki Arevy zbyte na rzecz Alstomu, zarzut ten nie stanowi nowego zarzutu. Co się tyczy Alstomu, ponieważ nie podano w wątpliwość okoliczności, że to rozumowanie Sądu jest dla niej niekorzystne, należy uznać, iż spółka ta także może w sposób dopuszczalny je kwestionować w ramach odwołania.

168. Należy zauważyć w istocie, że zgodnie z zasadą przyznania kompetencji [101] Unia działa wyłącznie w granicach kompetencji przyznanych jej przez państwa członkowskie w traktatach do osiągnięcia celów określonych w rzeczonych traktatach. Wszelkie kompetencje nieprzyznane Unii w traktatach należą do państw członkowskich. Ponadto zgodnie z art. 13 ust. 2 zdanie pierwsze TUE (poprzednio art. 7 ust. 1 zdanie drugie WE) każda instytucja działa w granicach uprawnień przyznanych jej na mocy traktatów, zgodnie z procedurami, na warunkach i w celach w nich określonych.

169. Tymczasem, jak wyjaśniłem szczegółowo w pkt 48 i nast. mojej opinii w sprawie Komisja przeciwko Siemens Österreich i in., do której odsyłam, uważam, iż nie można zanegować – w ramach uprawnienia Komisji do nakładania sankcji za naruszenia reguł konkurencji – kompetencji Komisji do określenia wewnętrznego podziału grzywny między dłużników solidarnych w zakresie, w jakim jest to niezbędne do osiągnięcia celu właściwego dla tego uprawnienia, mianowicie zapewnienia przestrzegania zakazów zawartych w tych regułach. Natomiast w niektórych przypadkach – tak jak w przypadku, który właśnie wskazałem w pkt 160–162 powyżej – ustalenie udziałów dłużników skazanych przez Komisję na solidarną zapłatę staje się niezbędne.

100 — Zobacz ww. wyrok w sprawie Team Relocations i in. przeciwko Komisji, pkt 34 i przytoczone tam orzecznictwo.

101 — Zasada ta została ustanowiona w art. 5 ust. 2 TUE.

170. Ponieważ w niniejszym przypadku Komisja postanowiła skazać na solidarną zapłatę grzywny dwie spółki, które nie stanowiły już jednostki gospodarczej w chwili wydania decyzji, mianowicie Alstom i Areva T&D SA, jest ona moim zdaniem zobowiązana do ustalenia ich odpowiednich części.

171. Wynika stąd, że Sąd naruszył prawo, gdy oddalił w pkt 236 i 237 zaskarżonego wyroku zarzuty i zastrzeżenia dotyczące naruszenia art. 7 WE, uznając, że były oparte na błędnym założeniu, ponieważ w niniejszym przypadku Komisja określiła w spornej decyzji udział w odpowiedzialności przypadający odpowiednio na Areva T&D SA i Alstom w zakresie uczestnictwa każdego z tych przedsiębiorstw w naruszeniu w okresie od dnia 7 grudnia 1992 r. do dnia 8 stycznia 2004 r., a tym samym przypadającą na każde z nich część kwoty grzywny, do zapłaty której są one solidarnie zobowiązane wobec Komisji.

172. Po trzecie, co się tyczy zastrzeżenia dotyczącego naruszenia obowiązku uzasadnienia, uważam, że nie można go uwzględnić. Uzasadniając bowiem w pkt 214 i 216 oraz w pkt 236 zaskarżonego wyroku fakt oddalenia zarzutów dotyczących pewności prawa i bezprawnego przeniesienia uprawnień, Sąd po prostu przeprowadził rozważania prawne, stosując reguły dotyczące odpowiedzialności solidarnej zgodnie ze swoją wykładnią. Niezależnie od okoliczności, że nie podzielam tej wykładni, uważam, że w ramach kontroli legalności Sąd miał w pełni prawo przeprowadzić takie rozważania prawne. Nie można zatem twierdzić, że Sąd dokonał bezprawnego zastąpienia uzasadnienia spornej decyzji.

173. Wreszcie, co się tyczy wniosku Komisji o zastąpienie uzasadnienia, zmierzającego do zakwestionowania jej uprawnienia do określenia stosunków wewnętrznych między dłużnikami solidarnymi, należy go oddalić w świetle rozważań zawartych w powyższych pkt 160–163 i 169. Zważywszy, że ów wniosek odpowiada w istocie argumentom Komisji podniesionym w ramach pierwszego i trzeciego zarzutu odwołania, które Komisja wniosła w ww. sprawie Komisja przeciwko Siemens Österreich i in., jeśli chodzi o szersze rozważania, odsyłam do analizy tych zarzutów zawartej w pkt 42–91 mojej opinii w tej sprawie.

4. Wniosek w przedmiocie zarzutów i zastrzeżeń dotyczących stosowania reguł dotyczących odpowiedzialności solidarnej

174. Podsumowując, uważam, że z całości powyższych rozważań wynika, iż zarzuty drugi i trzeci Arevy, a także zarzut czwarty spółek grupy Alstom powinny zostać uwzględnione, w związku z czym grzywnę przewidzianą w pkt 3 tiret drugie sentencji zaskarżonego wyrok należy uchylić.

E – *W przedmiocie zarzutu czwartego Arevy, dotyczącego naruszenia prawa przy stosowaniu zasad proporcjonalności i równego traktowania*

175. W ramach zarzutu czwartego Areva twierdzi, że Sąd naruszył prawo, ponieważ nie skorzystał z prawa nieograniczonego orzekania w celu zaradzenia naruszeniu przez Komisję zasad proporcjonalności i równego traktowania w zakresie grzywny, na którą Areva została skazana solidarnie.

176. Areva podnosi po pierwsze, że za naruszenie, które trwało cztery miesiące, została skazana na solidarną zapłatę kwoty odpowiadającej prawie połowie kwoty, jaką Alstom musi zapłacić solidarnie za naruszenie, które trwało dwanaście lat, lub odpowiadającej prawie podwójnej kwocie grzywny, którą Alstom powinien zapłacić sam z powodu bezpośredniego udziału w kartelu przez okres czterech lat. Taka różnica między kwotami grzywny jest sprzeczna z zasadą proporcjonalności. Po drugie Sąd naruszył zasadę równego traktowania, ponieważ utrzymał w mocy sporną decyzję wymierzającą w przypadku Arevy karę znacznie bardziej surową niż w przypadku Alstomu, mimo że Alstom był jedną ze spółek, które założyły kartel, łączny czas udziału Alstomu w kartelu był 47 razy dłuższy niż w przypadku Arevy, a obroty Alstomu były wyższe niż obroty Arevy.

177. Zatem w ramach przysługującego Sądowi nieograniczonego prawa orzekania powinien był on ocenić, czy kwota grzywny nałożonej na Arevę była proporcjonalna do wagi i czasu trwania naruszenia i czy była zgodna z zasadą równego traktowania. Na podstawie tych zasad Sąd powinien był obniżyć kwotę grzywny, na której solidarną zapłatę Areva została skazana.

178. Należy przede wszystkim zbadać zarzuty niedopuszczalności podniesione przez Komisję w odniesieniu do tego zarzutu.

179. Po pierwsze, Komisja twierdzi, że zarzut ten jest niedopuszczalny, ponieważ w swoim odwołaniu Areva nie wskazała precyzyjnie punktów zaskarżonego wyroku, które jej zdaniem są wadliwe pod względem prawnym. W tym względzie pragnę zauważyć, że chociaż nowy regulamin postępowania przed Trybunałem przewiduje w art. 169 ust. 2, że podnoszone zarzuty i argumenty prawne powinny wskazywać precyzyjnie motywy orzeczenia Sądu, które wnoszący odwołanie kwestionuje, wymóg ten nie był formalnie przewidziany w dawnym regulaminie mającym zastosowanie w niniejszej sprawie [102]. Prawdą jest, że nawet przed wejściem w życie nowego regulaminu z utrwalonego orzecznictwa wynikało, iż zgodnie z art. 58 statutu Trybunału Sprawiedliwości oraz art. 112 § 1 lit. c) poprzedniego regulaminu postępowania przed Trybunałem odwołanie musiało dokładnie wskazywać zakwestionowane części wyroku, którego dotyczyło żądanie uchylenia, oraz zawierać argumenty prawne, które szczegółowo uzasadniały to żądanie [103].

180. Jednakże w niniejszej sprawie należy stwierdzić, że Areva zarzuca zasadniczo Sądowi, że nie skorzystał z przysługującego mu nieograniczonego prawa orzekania. Tymczasem, jeśli chodzi o zastrzeżenie dotyczące zaniechania, to zasadniczo w wyroku nie ma punktów, do których owo zastrzeżenie mogłoby się odnosić lub które świadczyłyby o rzeczonym pominięciu. Ponadto Areva wskazuje na argumenty prawne, które szczegółowo uzasadniają jej wniosek, mianowicie na naruszenie prawa w zakresie domniemywanego naruszenia przez Komisję zasad proporcjonalności i równego traktowania.

181. W tych okolicznościach uważam, że nie można uznać za niedopuszczalny zarzutu czwartego Arevy z racji tego, że nie sprecyzowała ona punktów zaskarżonego wyroku, które jej zdaniem są wadliwe pod względem prawnym.

182. Po drugie, Komisja uważa, że zarzut ten jest niedopuszczalny z jednej strony jako nowy zarzut, który nie został podniesiony przed Sądem, a z drugiej strony w zakresie, w jakim zmierza on do tego, aby Trybunał ponownie zbadał kwotę grzywny, której wysokość została zmieniona przez Sąd, co nie należy do Trybunału.

183. W tym względzie należy przede wszystkim przypomnieć, że zgodnie z orzecznictwem wspomnianym w pkt 112 powyżej, ponieważ odwołanie nie może zmieniać przedmiotu sporu przed Sądem, strona nie może podnosić po raz pierwszy przed Trybunałem zarzutu, który mogła podnieść przed Sądem, ale tego nie zrobiła.

184. Ponadto wprawdzie – jak zaznaczyłem w pkt 122 powyżej – zgodnie z orzecznictwem wnoszący odwołanie jest uprawniony do wniesienia odwołania, w którym podnosi przed Trybunałem zarzuty wynikające z zaskarżonego wyroku, których celem jest podważenie jego zasadności [104], jednak z utrwalonego orzecznictwa wynika, że w postępowaniu odwoławczym w odniesieniu do zagadnienia proporcjonalności grzywny Trybunał nie zastępuje ze względów słuszności własną oceną oceny Sądu,

102 — Zobacz przypis 49 niniejszej opinii.

103 — Zobacz wyrok z dnia 2 kwietnia 2009 r. w sprawie C-202/07 P France Télécom przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-2369, pkt 55; jak również postanowienie z dnia 2 lutego 2012 r. w sprawie C-404/11 P Elf Aquitaine przeciwko Komisji, pkt 15.

104 — Zobacz moja opinia w ww. sprawie Komisja przeciwko Siemens Österreich i in., pkt 139, 140; a także ww. wyrok w sprawie Stadtwerke Schwäbisch Hall i in. przeciwko Komisji, pkt 17. W odróżnieniu od Arevy, w sprawie C-232/11 P, która jest przedmiotem wspomnianej opinii, Reyrolle podniosła zarzut dotyczący naruszenia rzeczonych zasad przez sam Sąd przy zmianie grzywny dokonanej w ramach jego nieograniczonego prawa orzekania.

lecz ogranicza się do zbadania, czy Sąd przy wykonywaniu prawa do nieograniczonego orzekania popełnił oczywiste błędy, przykładowo z tego względu, że nie uwzględnił wszystkich istotnych aspektów [105]. Naruszenie prawa przez Sąd ze względu na niewłaściwą kwotę grzywny może zatem zostać stwierdzone w ramach postępowania odwoławczego tylko w wyjątkowych przypadkach, mianowicie jeżeli „poziom sankcji jest nie tylko niewłaściwy, ale również nadmierny, a w efekcie nieproporcjonalny” [106].

185. Ponadto z orzecznictwa Trybunału wynika, że wykonywanie nieograniczonego prawa orzekania nie może powodować, przy ustalaniu kwoty grzywien, dyskryminacji przedsiębiorstw, które zawarły porozumienie sprzeczne z art. 101 ust. 1 TFUE [107].

186. W niniejszej sprawie Areva podnosi w odwołaniu naruszenie prawa przez Sąd z uwagi na to, że nie *zaradził* on, wykonując swe nieograniczone prawa orzekania, faktowi naruszenia przez Komisję zasad proporcjonalności i równego traktowania w odniesieniu do grzywny, na którą Areva została skazana solidarnie.

187. Tymczasem Trybunał orzekł już, że ponieważ ewentualny nieproporcjonalny charakter grzywny nałożonej w decyzji Komisji nie może stanowić bezwzględnej przeszkody procesowej, nie jest on przedmiotem kontroli sprawowanej przez Sąd z urzędu. Sąd orzeka zatem w sprawie zarzutu dotyczącego takiego charakteru grzywny jedynie wtedy, gdy ów zarzut zostaje podniesiony przez skarżącego [108]. Te same rozważania mają zastosowanie do zarzutu dotyczącego naruszenia zasady równego traktowania [109].

188. Trybunał podkreślił ponadto, że wprawdzie nieograniczone prawo orzekania przyznane sądowi Unii upoważnia go, poza zwykłą kontrolą zgodności sankcji z prawem, do zastąpienia oceny Komisji własną oceną i w konsekwencji do uchylenia, zmniejszenia lub podwyższenia nałożonej grzywny lub okresowej kary pieniężnej, jednak po pierwsze wykonywanie tego prawa nie jest równoznaczne z kontrolą z urzędu, a po drugie postępowanie przed sądami Unii jest postępowaniem kontradyktoryjnym. Tak więc z wyjątkiem bezwzględnych przeszkód procesowych, które sąd ma obowiązek rozpatrzyć z urzędu, do strony skarżącej należy podniesienie zarzutu braku uzasadnienia zaskarżonej decyzji oraz przedstawienie dowodów wspierających ten zarzut [110].

189. Tymczasem w niniejszym przypadku należy stwierdzić, że Areva nie podniosła przed Sądem zarzutu dotyczącego naruszenia zasad proporcjonalności i równego traktowania, w którym powołałaby się na niezgodność z prawem nałożonej na nią grzywny z powodu naruszenia tych zasad. Wprawdzie podniosła przed Sądem naruszenie zasad równego traktowania i proporcjonalności, jednak zarzuty te dotyczyły kwestii zupełnie innej, mianowicie skazania spółek Alstom i Areva T&D SA na solidarną zapłatę grzywny, a nie zarzucanej niezgodności z prawem kwoty grzywny nałożonej na Arevę.

105 — Zobacz pkt 222 i orzecznictwo przytoczone w opinii rzecznika generalnego J. Kokott w ww. sprawie Schindler Holding i in. przeciwko Komisji.

106 — Zobacz podobnie wyroki: z dnia 22 listopada 2012 r. w sprawie C-89/11 P E.ON Energie przeciwko Komisji, pkt 126; z dnia 30 maja 2013 r. w sprawie C-70/12 P Quinn Barlo i in. przeciwko Komisji, pkt 57.

107 — Zobacz wyrok z dnia 6 grudnia 2012 r. w sprawie C-441/11 P Komisja przeciwko Verhuizingen Coppens, pkt 80; a także ww. wyrok w sprawie Quinn Barlo i in. przeciwko Komisji, pkt 46.

108 — Zobacz podobnie wyrok z dnia 14 marca 2013 r. w sprawie C-276/11 P Viega przeciwko Komisji, pkt 57.

109 — Zobacz podobnie wyrok z dnia 1 października 1998 r. w sprawie C-279/95 P Langnese-Iglo przeciwko Komisji, Rec. s. I-5609, pkt 53–55; wyrok Sądu z dnia 6 marca 2002 r. w sprawach połączonych T-92/00 i T-103/00 Diputación Foral de Álava i in. przeciwko Komisji, Rec. s. II-1385, pkt 90.

110 — Zobacz wyrok z dnia 8 grudnia 2011 r. w sprawie C-272/09 P KME i in. przeciwko Komisji, pkt 103, 104.

190. Tak więc w świetle orzecznictwa przywołanego w pkt 187 i 188 powyżej, zważywszy, że Areva nie podniosła przed Sądem naruszenia przez Komisję zasad proporcjonalności i równego traktowania mającego skutki, na które Areva powołuje się przed Trybunałem, nie może ona zarzucać Sądowi na etapie odwołania, że naruszył prawo przez to, że sam z urzędu nie zbadał takiego naruszenia nawet w ramach wykonywania swego nieograniczonego prawa orzekania. W tych okolicznościach uważam, że zarzut czwarty Arevy powinien zostać odrzucony jako niedopuszczalny.

191. Co się tyczy argumentu Arevy, zgodnie z którym zarzut ten jest w każdym razie dopuszczalny, ponieważ jego przedstawienie w toku postępowania jest uzasadnione nową okolicznością faktyczną, która zaistniała między wniesieniem skargi a wniesieniem odwołania, mianowicie zbyciem Areva T&D SA na rzecz Alstomu, pragnę zauważyć, że jak wynika zarówno z samego brzmienia art. 42 § 2 regulaminu postępowania przed Trybunałem, przytoczonego w pkt 75 powyżej, jak i z orzecznictwa [111], aby nowy zarzut był dopuszczalny ze względu na zaistnienie nowej okoliczności faktycznej, „podstawą" tego zarzutu powinna być ta nowa okoliczność faktyczna. Tymczasem należy stwierdzić, że zbycie Arevy T&D SA przez Arevę na rzecz Alstomu w 2010 r. nie ma żadnego wpływu na zarzucany nieproporcjonalny charakter grzywny ani na zarzucaną dyskryminację, a zatem na możliwość podniesienia przez Arevę w pierwszej instancji zarzutu dotyczącego naruszenia zasad proporcjonalności i równego traktowania. W tych okolicznościach „podstawą" takiego nowego zarzutu nie jest wspomniane zbycie, na które nie można więc powoływać się w celu uzasadnienia dopuszczalności zarzutu.

192. Wreszcie, o ile argumenty podniesione przez Arevę mogą być interpretowane w ten sposób, że zmierza ona do przeprowadzenia nowej oceny właściwego charakteru kwoty grzywny, która została na nią nałożona ze względu na bardzo krótki czas udziału Arevy w naruszeniu, pragnę zauważyć, że okoliczność, iż udział Arevy w kartelu był bardzo krótki, w niczym nie wpływa na wagę naruszenia, która wynika z jego charakteru i która została odzwierciedlona przy obliczaniu grzywny, w szczególności w ramach określenia kwoty wyjściowej grzywny. Okoliczność, że czas udziału Arevy w kartelu był bardzo krótki, znalazł odzwierciedlenie w fakcie, że ta kwota wyjściowa grzywny została podwyższona z tytułu czasu trwania naruszenia. Wynika stąd, że w niniejszej sprawie nic nie wskazuje na to, by kwota grzywny ustalona przez Sąd była nadmierna, a w efekcie nieproporcjonalna. W takim przypadku Trybunał nie ma uprawnienia do tego, aby zastąpić swoją oceną ocenę Sądu [112].

193. W konsekwencji uważam, że zarzut czwarty Arevy, nawet interpretowany w sposób wskazany w poprzednim punkcie, zgodnie z orzecznictwem Trybunału, o którym mowa w pkt 184 powyżej, powinien zostać odrzucony jako niedopuszczalny [113].

F – *W przedmiocie zarzutu piątego spółek grupy Alstom, dotyczącego naruszenia prawa do skutecznej skargi*

194. W ramach zarzutu piątego spółki grupy Alstom twierdzą, że w pkt 223–230 zaskarżonego wyroku Sąd popełnił błąd co do zakresu zarzutu dotyczącego naruszenia prawa do skutecznej skargi, a zatem nie ustosunkował się do podniesionego przed nim zarzutu. W zaskarżonym wyroku Sąd skoncentrował się na wymogu dokonania kontroli sądowej, a w szczególności na fakcie, że Alstom i Areva T&D SA rzeczywiście wykonały prawo do poddania decyzji kontroli sądowej poprzez

111 — Zobacz podobnie wyrok z dnia 15 października 2002 r. w sprawach połączonych C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, od C-250/99 P do C-252/99 P i C-254/99 P Limburgse Vinyl Maatschappij i in. przeciwko Komisji, Rec. s. I-8375, pkt 369–378, a w szczególności pkt 371; a także pkt 96 opinii rzecznika generalnego J. Kokott przedstawionej w dniu 9 czerwca 2005 r. w sprawie C-6/04 Komisja przeciwko Zjednoczonemu Królestwu (wyrok z dnia 20 października 2005 r.), Zb.Orz. s. I-9017.

112 — Wyżej wymieniony wyrok w sprawie Quinn Barlo i in. przeciwko Komisji, pkt 60.

113 — Idem.

skuteczne skorzystanie ze środków zaskarżenia, podczas gdy w rzeczywistości zarzut podniesiony przed Sądem dotyczył swobody wyboru wniesienia skargi, która to swoboda była ograniczona na skutek skazania Alstomu i Areva T&D SA na solidarną zapłatę grzywny, co związało ich losy prawne pod względem proceduralnym.

195. W tym względzie z lektury pkt 223–230 zaskarżonego wyroku wynika, że bynajmniej Sąd nie pomylił się co do zakresu argumentacji Alstomu, ale wręcz odpowiedział na zarzut podniesiony przed nim przez spółkę.

196. Omówiwszy bowiem w pkt 224–227 tego wyroku stosowne orzecznictwo, Sąd słusznie uznał, że skazanie Alstomu i Areva T&D SA przez Komisję na solidarną zapłatę grzywny nie stanowiło naruszenia prawa żadnej z tych spółek jako adresata zaskarżonej decyzji do poddania rzeczonej decyzji kontroli sądowej poprzez skuteczne skorzystanie ze środków zaskarżenia zagwarantowanych przez prawo Unii.

197. Okoliczność, że gdyby Areva T&D SA wniosła skargę, Alstom – w celu uniknięcia obowiązku zapłaty całości grzywny – byłby zobowiązany do tego samego i vice versa, jest w rzeczywistości tylko automatyczną konsekwencją nałożenia grzywny podlegającej solidarnej zapłacie, która w odniesieniu do Alstomu i Areva T&D SA była uzasadniona w niniejszej sprawie ze względów przedstawionych wyżej w pkt 41 powyżej. Konsekwencja ta z pewnością ma wpływ na strategię różnych dłużników solidarnych, lecz nie prowadzi do naruszenia prawa do skutecznej skargi.

198. Każdy z dłużników solidarnych zachowuje bowiem prawo i możność wniesienia skargi, co zresztą zarówno Alstom, jak i Areva T&D SA uczyniły. Prawdą jest, że jeśli dłużnik solidarny nie wnosi skargi, naraża się on na konieczność zapłaty całości grzywny, nawet gdyby Sąd miał stwierdzić nieważność decyzji nakładającej grzywnę podlegającą solidarnej zapłacie w następstwie wniesienia skargi przez innego dłużnika solidarnego. Z orzecznictwa wynika bowiem po pierwsze, że jeśli adresat decyzji postanawia wnieść skargę o stwierdzenie jej nieważności, sąd Unii rozpatruje jedynie te elementy decyzji, które dotyczą tego adresata, a elementy decyzji, które dotyczą innych adresatów i które nie zostały zaskarżone, nie stanowią przedmiotu sporu podlegającego rozstrzygnięciu przez ten sąd, w związku z czym, po drugie, motyw wyroku stwierdzającego nieważność nie może mieć mocy wiążącej dla osób, które nie były stronami w postępowaniu i w odniesieniu do których wyrok nie może zawierać żadnego rozstrzygnięcia [114].

199. Tak więc Sąd w żaden sposób nie pomylił się co do zakresu zarzutu dotyczącego naruszenia prawa do skutecznej skargi, podniesionego przed nim przez Alstom, gdy stwierdził w pkt 230 zaskarżonego wyroku, że nie można uznać, iż zaskarżona decyzja, w której na Alstom i na Areva T&D SA została nałożona grzywna podlegająca solidarnej zapłacie, naruszyła zasadę prawa do skutecznej skargi.

200. Moim zdaniem wynika stąd, że zarzut piąty Alstomu należy oddalić.

G – *Wniosek w przedmiocie analizy odwołań*

201. Z całości powyższych rozważań wynika moim zdaniem, że zarzuty drugi i trzeci Arevy, a także zarzut czwarty spółek grupy Alstom powinny zostać uwzględnione, w związku z czym grzywnę przewidzianą w pkt 3 tiret drugie sentencji zaskarżonego wyrok należy uchylić.

202. Uważam, że w pozostałym zakresie odwołania należy oddalić.

114 — Wyrok z dnia 14 września 1999 r. w sprawie C-310/97 P Komisja przeciwko AssiDomän Kraft Products i in., Rec. s. I-5363, pkt 53–55. Na temat stosowania tych zasad w konkretnym przypadku zob. ww. wyrok w sprawie Komisja przeciwko Tomkins, pkt 43, 47.

IV – W przedmiocie skarg o stwierdzenie nieważności i w przedmiocie określenia grzywny

A – *W przedmiocie skarg o stwierdzenie nieważności*

203. Zgodnie z art. 61 akapit pierwszy statutu Trybunału, jeśli odwołanie jest zasadne, Trybunał uchyla wyrok Sądu, przy czym może on wydać orzeczenie ostateczne w sprawie, jeśli stan postępowania na to pozwala, lub skierować sprawę do ponownego rozpoznania przez Sąd.

204. Uważam, że w niniejszej sprawie stan postępowania pozwala na wydanie orzeczenia.

205. Ciążąca na wnoszących odwołania odpowiedzialność za naruszenie stwierdzone w spornej decyzji i potwierdzone przez Sąd w zaskarżonym wyroku nie została bowiem zakwestionowana w ramach analizy odwołań. Jedynie grzywna przewidziana w pkt 3 tiret drugie sentencji zaskarżonego wyroku powinna moim zdaniem zostać uchylona z powodu błędów przy stosowaniu reguł dotyczących odpowiedzialności solidarnej, które doprowadziły do naruszeń prawa.

206. W tym względzie należy stwierdzić, że konstrukcja odpowiedzialności solidarnej, o której mowa w spornej decyzji, w szczególności w art. 2 lit. c), jest taka sama, jak konstrukcja opisana w pkt 3 tiret drugie sentencji zaskarżonego wyroku, który ją utrzymał w mocy. Wynika z tego, że te same naruszenia prawa, które w ramach analizy zawartej w pkt 96–174 powyżej skłoniły mnie do zaproponowania uchylenia rzeczonego punktu sentencji zaskarżonego wyroku, pozostają również w związku z grzywną określoną w spornej decyzji. W tych okolicznościach uważam, że należy też stwierdzić nieważność art. 2 lit. c) spornej decyzji zgodnie z żądaniem podniesionym przed Sądem przez wnoszące odwołania.

B – *W przedmiocie określenia grzywny*

207. Stwierdzenie częściowej nieważności, które proponuję w odniesieniu do art. 2 lit. c) spornej decyzji, oznacza, że należy wydać nowe orzeczenie w sprawie grzywny ustalonej w tej decyzji. W ramach prawa do przejęcia sprawy przysługującego mu na podstawie art. 61 akapit pierwszy statutu Trybunał dysponuje w tym względzie nieograniczonym prawem orzekania przewidzianym w art. 261 TFUE w związku z art. 31 rozporządzenia (WE) nr 1/2003 [115]. Może on zatem swobodnie określić nową kwotę grzywny [116].

208. W tych okolicznościach należy zaznaczyć, że ustalona przez Sąd w zaskarżonym wyroku kwota grzywny nałożonej na Alstom Grid SAS, równa 48 195 000 EUR, nie została podważona w ramach zarzutów i zastrzeżeń, których uwzględnienie zaproponowałem Trybunałowi. Kwota ta pozostaje zatem niezmieniona.

209. Z rozważań przedstawionych w pkt 135 i nast. wynika natomiast, że w przypadku takim jak w niniejszej sprawie, gdzie obie kolejne spółki dominujące skazane wyłącznie w oparciu o odpowiedzialność wywiedzioną całkowicie z odpowiedzialności spółki zależnej, zostaną połączone więzami odpowiedzialności solidarnej z ich (odpowiednio dawną i nową) spółką zależną, suma kwot,

115 — Rozporządzenie Rady z dnia 16 grudnia 2002 r. w sprawie wprowadzenia w życie reguł konkurencji ustanowionych w art. [81 WE] i [82 WE] (Dz.U. 2003, L 1, s.1 – wyd. spec. w jęz. polskim, rozdz. 8, t. 2, s. 205).

116 — Zobacz ww. wyrok w sprawie Komisja przeciwko Verhuizingen Coppens, pkt 79. Zobacz również wyroki: z dnia 8 lipca 1999 r. w sprawie C-49/92 P Komisja przeciwko Anic Partecipazioni, Rec. s. I-4125, pkt 218; z dnia 17 grudnia 1998 r. w sprawie C-185/95 P Baustahlgewebe przeciwko Komisji, Rec. s. I-8417, pkt 141, 142; z dnia 16 listopada 2000 r. w sprawie C-280/98 P Weig przeciwko Komisji, Rec. s. I-9757, pkt 83; a także z dnia 21 września 2006 r. w sprawie C-167/04 P JCB Service przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-8935, pkt 244.

na których zapłatę spółki dominujące zostają skazane, nie może przewyższać kwoty, na którą zostaje skazana spółka zależna. Ponadto spółki dominujące powinny mieć możliwość jednoznacznego poznania kwoty, którą powinny zapłacić z uwagi na okres, w odniesieniu do którego są solidarnie odpowiedzialne za naruszenie wraz z ich spółką zależną.

210. Ponieważ kwota grzywny nałożonej na spółkę zależną, mianowicie na Alstom Grid SAS, została ustalona na 48 195 000 EUR, należy określić dwie części tej kwoty, za które każda ze spółek dominujących jest odpowiedzialna solidarnie z tą spółką zależną.

211. Uważam, że istotnym w tym względzie kryterium podziału grzywny spółki zależnej między te dwie spółki dominujące może być czas, przez jaki każda z tych spółek dominujących wywierała na nią decydujący wpływ. Kryterium to z pewnością nie jest jedynym, które można rozważać. Jednakże w okolicznościach niniejszego przypadku wydaje mi się ono odpowiednim kryterium, które pozwala na zapewnienie pewnej proporcjonalności przy ustalaniu wspomnianych części grzywny.

212. Jak wynika z akt sprawy, Alstom wywierał decydujący wpływ na Alstom T&D SA w okresie od dnia 7 grudnia 1992 r. do dnia 8 stycznia 2004 r., czyli przez okres jedenastu lat i jednego miesiąca.

213. Areva SA i Areva T&D Holding SA wywierały decydujący wpływ na Areva T&D SA i Areva T&D AG [117] przez okres czterech miesięcy, mianowicie od dnia 9 stycznia do dnia 11 maja 2004 r.

214. Moim zdaniem wynika stąd, że stosując kryterium wskazane w pkt 211, Alstom powinien zostać uznany za odpowiedzialny solidarnie z Alstom Grid SAS za zapłatę kwoty 46 787 847 EUR, a Areva T&D Holding SA i Alstom Grid AG powinny zostać uznane za odpowiedzialne solidarnie z Alstom Grid SAS za zapłatę kwoty 1 407 153 EUR [118].

C – *W przedmiocie określenia części Arevy*

215. W przypadku gdyby Trybunał podzielił proponowaną przeze mnie wykładnię reguł dotyczących odpowiedzialności solidarności – zgodnie z którą w przypadku ustalenia odpowiedzialności solidarnej podmiotów, które stanowiły jedną jednostkę gospodarczą w momencie popełnienia naruszenia, ale które w momencie nałożenia sankcji nie są już częścią tej samej jednostki gospodarczej, konieczne jest określenie części kwoty grzywny, jaką podmiot, którego nie łączą już powiązania uzasadniające włączenie go do jednostki gospodarczej, będzie musiał zapłacić w ramach stosunków wewnętrznych z innymi dłużnikami [119] – wówczas trzeba będzie jeszcze określić konkretnie części grzywny przypadające na podmioty, które w niniejszej sprawie zostają skazane na solidarną zapłatę grzywny, ale które nie są już częścią jednolitego podmiotu gospodarczego.

216. W tym względzie miałem już okazję stwierdzić po pierwsze, że ponieważ nieograniczone prawo orzekania upoważnia sąd Unii, poza zwykłą kontrolą zgodności z prawem, do zmiany zaskarżonego aktu, to znaczy do zastąpienia oceny Komisji własną oceną [120], sąd ten może je wykonywać w granicach uprawnień przyznanych tej instytucji przez traktaty. Zatem w przypadku, o którym mowa w poprzednim punkcie, sąd Unii jest moim zdaniem uprawniony, w ramach przysługującego mu nieograniczonego prawa orzekania, do określenia części grzywny nałożonej na podmioty skazane na

117 — Odnośnie do Areva T&D AG, z motywu 21 spornej decyzji wynika, że była ona spółką specjalnego przeznaczenia, utworzoną w celu ułatwienia przeniesienia działalności T&D z Alstomu na Arevę. Uczestniczyła ona bezpośrednio w naruszeniu w okresie od dnia 22 grudnia 2003 r., w którym rzeczona działalność została na nią przeniesiona, do dnia 11 maja 2004 r., kiedy naruszenie się zakończyło.

118 — W istocie łączny czas udziału Alstom Grid SAS w kartelu wyniósł 11 lat i 5 miesięcy, czyli 137 miesięcy, w tym 133 miesiące pod decydującym wpływem Alstomu i 4 pod wpływem Arevy, skąd wynika grzywna w wysokości 46 787 847 EUR dla Alstomu (to jest 48 195 000 / 137 x 133) i grzywna w wysokości 1 407 153 EUR dla Arevy i jej dawnych spółek zależnych (to jest 48 195 000 / 137 x 4).

119 — Zobacz pkt 160 i nast. powyżej oraz odesłania do mojej opinii w ww. sprawie Komisja przeciwko Siemens Österreich i in.

120 — Zobacz pkt 38 mojej opinii w ww. sprawie Komisja przeciwko Tomkins.

solidarną jej zapłatę, ale które nie są już częścią jednolitego podmiotu gospodarczego, który popełnił naruszenie [121]. Po drugie, wskazałem już też, że nieograniczone prawo orzekania upoważnia sąd Unii do uwzględnienia „wszystkich okoliczności faktycznych", w tym okoliczności, które zaistniały po wydaniu zaskarżonej przed nim decyzji [122].

217. Tymczasem w niniejszym przypadku z akt sprawy wynika, że w następstwie przeniesienia działalności T&D z Alstomu na Arevę spółka Alstom Grid SAS i dwie pozostałe dawne spółki zależne od Arevy (mianowicie T&D Holding SA i Alstom Grid AG) stały się ponownie spółkami zależnymi od Alstomu.

218. Wynika stąd, że w niniejszej sprawie Areva w chwili popełnienia naruszenia stanowiła jednolity podmiot gospodarczy z jej dawnymi spółkami zależnymi, wspólnie z którymi została skazana na solidarną zapłatę grzywny, ale z którymi w chwili zmiany sankcji nie stanowiła już części jednolitego podmiotu gospodarczego. Dlatego też należy określić właśnie część grzywny, na którą Areva została skazana solidarnie z jej dawnymi spółkami zależnymi.

219. W pkt 87 mojej opinii w ww. sprawie Komisja przeciwko Siemens Österreich i in. opisałem pewne okoliczności, wskazane zresztą przez samą Komisję, dotyczące powiązań między spółką dominującą a spółką zależną, które zasadniczo są pozbawione znaczenia, jeśli chodzi o wykluczenie rzeczywistego wywierania decydującego wpływu, ale które mogą być brane pod uwagę przy określaniu względnego stopnia winy spółki dominującej i spółki zależnej, a zatem przy określaniu stosunków wewnętrznych między dłużnikami solidarnymi z tytułu grzywny. Wśród tych okoliczności, które moim zdaniem nie mogą być przedmiotem wiążącej lub wyczerpującej listy, Komisja wskazała na: fakt, że spółka dominująca nie brała bezpośrednio udziału w naruszeniu, obecność lub zakres interesów spółki dominującej w sektorze, którego dotyczy naruszenie, oraz fakt, że nie miała ona świadomości naruszenia. W tej samej opinii stwierdziłem również, że – tak jak ma to miejsce w ramach ustalania kary – należy dopuścić pewien zakres uznania przy ocenie znaczenia i wagi okoliczności, które należy uwzględnić w każdym przypadku.

220. Tymczasem ekonomia procesowa przemawia za tym, aby Trybunał sam wydał ostateczne orzeczenie w sprawie, jeśli akta sprawy są kompletne, Trybunał dysponuje niezbędnymi informacjami, a strony zostały wysłuchane odnośnie do wszystkich istotnych kwestii [123].

221. W niniejszym przypadku akta sprawy zawierają pewne informacje, które można by uwzględnić przy określaniu względnego stopnia winy Arevy [124]. Na podstawie analizy tych informacji Trybunał byłby sam w stanie wydać ostateczne rozstrzygnięcie w przedmiocie określenia części grzywny nałożonej na Arevę. Jednakże należy stwierdzić, że na tym etapie postępowania zainteresowane spółki nie miały możliwości przedstawienia swych uwag w tej kwestii. W tych okolicznościach gdyby Trybunał zgodził się z zaproponowaną przeze mnie wykładnią reguł dotyczących odpowiedzialności solidarnej i uznał, że dysponuje dostatecznymi informacjami pozwalającymi mu na określenie części przypadającej na Arevę, moim zdaniem niezbędne byłoby wysłuchanie w tej kwestii zainteresowanych spółek.

121 — Zobacz pkt 93–95 mojej opinii w ww. sprawie Komisja przeciwko Siemens Österreich i in.

122 — Zobacz pkt 38 i 43 mojej opinii w ww. sprawie Komisja przeciwko Tomkins.

123 — Zobacz pkt 44, i przytoczone tam orzecznictwo, opinii rzecznika generalnego J. Kokott w ww. sprawie Komisja przeciwko Verhuizingen Coppens.

124 — Z akt sprawy wynika bowiem, że Areva nie miała interesów w sektorze, w którym popełniono naruszenie, przed przejęciem przez Alstom jej spółek zależnych i że nie posiada już interesów w tym sektorze, ponieważ sprzedała całość prowadzonej przez nią działalności w sektorze T&D (zob. pkt 6 niniejszej opinii). Wydaje się ponadto, że ze spornej decyzji wynika, iż nie uczestniczyła ona bezpośrednio w spotkaniach kartelu w danym okresie. Była ona jednak spółką wiodącą, stojącą na czele grupy.

222. Natomiast gdyby Trybunał uznał, że nie dysponuje w żadnym razie informacjami potrzebnymi mu do określenia części przypadającej na Arevę, to wówczas moim zdaniem na Komisji spoczywać będzie – z uwagi na ciążący na niej obowiązek podjęcia środków, które zapewnią wykonanie wyroku Trybunału, zgodnie z art. 266 TFUE – zadanie dokładnego określenia wspomnianej części.

V – W przedmiocie kosztów

223. Zgodnie z art. 184 § 2 regulaminu postępowania przed Trybunałem, jeżeli odwołanie jest zasadne i Trybunał wydaje orzeczenie kończące postępowanie w sprawie, rozstrzyga on również o kosztach.

224. Zgodnie z art. 138 § 1 tego regulaminu, mającym zastosowanie do postępowania odwoławczego na podstawie art. 184 § 1 regulaminu, kosztami zostaje obciążona, na żądanie strony przeciwnej, strona przegrywająca sprawę. Artykuł 138 § 3 wspomnianego regulaminu stanowi, że w razie częściowego tylko uwzględnienia żądań każdej ze stron każda z nich pokrywa własne koszty. Zgodnie z tym przepisem, jeżeli jest to uzasadnione okolicznościami sprawy, Trybunał może orzec, że jedna ze stron pokrywa, oprócz własnych kosztów, część kosztów poniesionych przez stronę przeciwną.

225. W niniejszej sprawie proponuję uwzględnić odwołania Arevy i spółek grupy Alstom w części odnoszącej się do stosowania reguł dotyczących odpowiedzialności solidarnej, natomiast oddalić je w pozostałym zakresie. Jednakże zgodnie z rozwiązaniem, które proponuję, Areva i spółki grupy Alstom w istocie wygrają sprawę przed Trybunałem.

226. W świetle okoliczności niniejszej sprawy uważam, że należy obciążyć Komisję jej własnymi kosztami poniesionymi w obu instancjach oraz jedną trzecią kosztów poniesionych przez Arevę i spółki grupy Alstom w tych instancjach. Areva i spółki grupy Alstom pokrywają dwie trzecie własnych kosztów poniesionych w obu instancjach.

VI – Wnioski

227. Mając na względzie powyższe rozważania, proponuję, aby Trybunał orzekł w następujący sposób:

1) Punkt 3 tiret drugie sentencji wyroku Sądu Unii Europejskiej z dnia 3 marca 2011 r. w sprawach połączonych T-117/07 i T-121/07 Areva i in. przeciwko Komisji zostaje uchylony.

2) Odwołania zostają oddalone w pozostałym zakresie.

3) Stwierdza się nieważność art. 2 lit. c) decyzji Komisji C(2006) 6762 wersja ostateczna z dnia 24 stycznia 2007 r. dotyczącej postępowania na podstawie art. 81 WE i art. 53 porozumienia EOG (sprawa COMP/F/38.899 – Rozdzielnice z izolacją gazową).

4) Za naruszenia stwierdzone w art. 1 lit. b)–f) decyzji C(2006) 6762 wersja ostateczna, oprócz grzywny w wysokości 10 327 500 EUR nałożonej na Alstom SA, grzywna w wysokości 48 195 000 EUR zostaje nałożona na Alstom Grid SAS, z czego 46 787 847 EUR podlega solidarnej zapłacie z Alstom SA i 1 407 153 EUR – solidarnej zapłacie z Areva SA, T&D Holding SA i Alstom Grid AG.

5) Komisja Europejska zostaje obciążona, poza własnymi kosztami poniesionymi zarówno w postępowaniu w pierwszej instancji, jak i w postępowaniu odwoławczym, jedną trzecią kosztów poniesionych przez Areva SA, Alstom SA, T&D Holding SA, Alstom Grid SAS i Alstom Grid AG w związku z postępowaniem w pierwszej instancji i postępowaniem odwoławczym.

6) Areva SA, Alstom SA, T&D Holding SA, Alstom Grid SAS i Alstom Grid AG pokrywają dwie trzecie własnych kosztów poniesionych w postępowaniu w pierwszej instancji i w postępowaniu odwoławczym.